

11957.
4825
Doc
12957.
POVEȘTEA

Inv. 88.493.

1091
LUI

Ștefan cel Mare

SCRISĂ

PENTRU POPORUL ROMÂN

DE

LAURENȚIA GRIBINCEA

BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI

16813.
EDIȚIA III-a

BUCUREȘTI

«MINERVA», Institut de arte grafice și
Editură. — Strada Regală, 6

9(498) "1457/1504" 1904

859-94

BUCUREȘTI
COTA 11954 CONTROL

1954

CONTROL 1953

RC101/05

1961

D

ȘTEFAN CEL MARE
— EROUL DE ERI —

B.C.U. Bucuresti

C16813

A. S. R. PRINCIPELE CAROL

— EROUL DE MÎNE —

**BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITĂȚII
BUCURĂȘTI**

Visul lui Ștefan cel Mare, a cărui vitejie, dragoste de țară și adîncă cumințenie, pîruri nemuritoare va rămînea, cît sub cerul ocrotitor va mai bate o inimă romînească, l'a izbîndit cu prisosință Eroul de azi, Majestatea Sa Carol I, către Care, țara, adînc recunoscătoare, și manifestă zilnic iubirea-î neșărmurită. Fie ca Visul poporului romîn, vis măreț de mărire și înfrățire, să-l izbîndească Eroul de mîne, către Care, cu dor se îndreaptă privirile și nădejdea țarei.

ALTEȚEI SALE REGALE
PRINCIPELE CAROL

ALTEȚA,

*Avînd fericirea de a face parte din vrednicul de mîrire
popor romîn, ale căruî visuri de glorie și înfrățire le
împărtășesc, de a căruî puternică iubire pentru Tron și
Dinastie sînt și eî stăpînită, Vă rog, Alteță, să-mî per-
miteți ca omagiî al sentimentelor mele, -ă Vă închin, cu
cel mai adînc respect, lucrarea de față, care, dacă n'are
pretenția unuî op de adînci cercetări istorice, este totuși
o pagină din viața poporuluî nostru, pentru dînsul scrisă,
cu acel cald patriotism, pe care numai faptele unuî Eroî
ca Voevodul veacurilor trecute poate să-l inspire.*

Al Alteței Voastre prea supusă
și devotată

2 Junie 1904, Iași.

POVESTIRRA LUÎ ŞTEEAN CEL MARE ŞI SFÎNT ¹⁾.

(Copilăria, firea şi făptura lui).

Ascultaţi noroade, iubitoare de viteji şi de fapte vitejeşti, iubitoare de ţara voastră — scumpă moşie, ce vi s'a păstrat cu preţul vieţii strămoşilor voştri — ascultaţi, ȕic, o poveste, al cărei fir l'am tors din caerul veacurilor trecute. Ascultaţi, cu drag şi cu luare aminte, povestea, căci nu de zmei-paralei şi nici de cîte 'n lună şi în soare am să vă povestesc, ci de un «viteaz» atît de minunat în gînd şi în fapte, în cît din bătrîni ziceză, că:

*«Seamăn pe lume nu are
De cît numai mîndrul soare».*

Şi viteazul acesta, prin minunăţia faptelor lui, a sfinţit

¹⁾ Poporul îl numeşte ast-fel din pricina înţelepciunei, a cucernicieii şi a faptelor lui neasemănate.

vremile în care a trăit; iar noi multe învățăminte vom putea trage din înțelepciunea acelor vremi și sufletul nostru de mult dor de vitejie, de multă dragoste pentru moșia noastră, se umple, la auzul acelor minunății și fapte, care aveau pe pământul nostru s'au petrecut.

Dar, despre ce anume vreme vă voi povesti eu și despre ce anume viteaz, că doar cartea trecutului nostru, de viteji și de vitejii, îi plină și nu-i codru în țara noastră, nu-i apă, nu-i munte, care să nu fi fost martor al vitejiilor trecute; arătați-mi mie un petic de pământ, care să nu fi fost amestecat cu sînge de al vitejilor străbuni, arătați-mi apă, care să nu se fi roșit de-același sînge, ce lesne se vărsa cînd era vorba de apărarea moșiei. Veți zice dară, că greu mi-a fi mie întru alegere, că la o adică, ar trebui despre toate să vă povestesc; dar ia ridicați ochii către cer, pe-o noapte senină și priviți puzderia de stele, ce lucesc ca niște ochi de aur pe albăstrimea sinelie a ceriului. Vedeți-le, sunt multe și nenumerate ca nisipul mării; dar nu-s toate la fel; care mai mărunță, care mai răsărită și vederea noastră preste toate trece și se oprește la cele ce mai deslușit s'arată ochiului. Ia așa și eu, îmi pun palma streășină ochilor și privesc în depărtarea vremurilor trecute și atunci, dintre toți acei mari viteji, văd domnind, preste larga țară a Moldovei, ce se întindea pînă peste *Prut* și *Molna*, un *Domn*, de a cărei înțelepciune, vitejie, dreptate și cuvioșie se minunează neamurile; văd un fătfrumos, asemenea sfîntului Gheorghe, care pe un cal alb ca laptele, cu buzduganul în mîină, culcă dușmanii la pământ, apărînd moșia și drepturile ei; văd un viteaz fără seamăn pe lume de-acărui voinicie, înțelepciune și pricepere în răsboi se înfioară păgîinii, de-al cărui paloș se îngrozesc dușmanii. Dar cine-î acest voinic, coroana vitejilor, a cărui înțelepciune cu a lui Solomon o putem

asemăna? Cine-î acest luptător de-a căruî vitejie s'a dus vestea în cele patru părți ale lumii; cine-î acel stăpînitor de noroade, a căruî cuvioșie cu a sfinților o putem asemăna? Cine-î acest judecător care dreptate vrea să facă pretatindenî, cine-î acest iubitor de oameni, care viața lui nu și-o prețuesce și lesne o pune pavază întru apărarea patriei?

E Alexandru Machedon, acesta, orî Cesar, orî Cyrus, orî e Traian, de-a căruî fier dușmanii nici în pămînt, nici în apă, de s'ar fi ascuns, nu puteau scăpa?

Nu, acesta nu-î nici Cesar, nici Cyrus, nici Alexandru Machedon, cari alte tărîmuri au stăpînit și nici Traian, care acum vre-o 1800 de anî prin aceste mîndre locuri ne-a adus, ci este acel mare Voevod, care din adîncul trecutului strălucisce, ca un nesfirșit potop de lumină, e Ștefan-cel-Mare și sfînt, voevodul Moldovei, care acum 400 de anî s'a săvîrșit din viața pămîntească, după o Tîngă domnie plină de cele mai vitejești și minunate fapte, de care s'ar fi mîndrit craii cei mai înțelepți și viteji ai pămîntului.

Se zice că: din viteaz, viteaz răsare și Ștefan-cel-Mare era o vlăstară din neamul cel mare și vestit al Basarabilor. El era feciorul lui Bogdan al II, care foarte neliniștită domnie avu, căci amar fu cercetat cu războaie, ba de Leși, ba de Tătari, ba de Turci, ba însuși de Munteni — frați de același sînge cu Moldovenii, mînați însă în războaie, din pricina învrăjbirei dintre boeri — și al Doamnei Maria, vestită în istoria poporului nostru prin bărbăția și iubirea ei de țară, pe care o punea mai presus chiar de viața soțului, orî copilului ei.

Dar vezi că Dumnezeu așa a vrut pe semne, de o parte să-î dea lui Bogdan-Vodă amărăciuni, iar pe de alta să-l bucure și pre dînsul și pre Doamna lui, căci le dădu un fecior, carele de mic copil se arăta la înțelep-

ciune și priceperea lumii prea minunat, așa că Domnul cînd îl vedea uita de toate grijile și necazurile domniei.

De-atunci, atît amar de vreme și pînă azi s'a păstrat din moși și strămoși, cuvînt despre acest fecior de domn, frumos ca șoarele, voinic ca păunașul codrilor, drept și înțelept ca un sfînt, carele de mic făcea judecări între oameni; iar oamenii alergau la dînsul ca la mare lucru. Și el nu se ținea de fel mîndru de cei săraci, ba încă le asculta cu luare aminte păsurile și de nevoile și durerile țarei avea știință; iar jocurile lui nu erau ca ale altor copii de sama lui, ci dacă se întilnia cu dînșii, apoi numai de cît îi prefăcea în oștire și le dădea puști de soc și sulite de trestii și îi împărțea în două tabere vrăjmașe, luîndu-se la luptă voinicească și el tot-deauna biruia, prefăcîndu-se după aceia că pedesește amar pe dușman. Se zice că, la nașterea lui, ursitoarele l'au ursit că mare și puternic va ajunge pe lumea asta, și el, de ce vremea trecea, de ce prindea mai multă înțelepciune, iar viața copilăriei mai mult prin pădurile și văile țarei o petrecea, vinînd fiare sălbatice. Se spune că odată se găsea el în pădure, și nu știu cum se întîmplase, că n'avea asupra lui nici o altă armă de cît o ghioacă de lemn. Și cum mergea puiul de viteaz prin pădure doînd și pocnind din frunze pe cînd gîndurile lui sburau la fapte mărețe, ce socotea să le îndeplinească odată, cînd îi va fi sorocit să se sue pe tronul amărîteii lui țări, numai iacă la o răs_pîntie îl întîmpină o dihanie de urs cît toate zilele de mare. În loc să se sperie, puiul de viteaz, care n'avea nici șei-spre-zece ani, unde mi-ți înșfăcă ursul și hai la trîntă cu dihania asta fioroasă.

Mormăia și mugea ursul de se înfiora codrul și văile. Vezi că voinicul nostru îl strîngea în chingî, de-î plesniau ochii și unde voinicu își virî odată brațele lui vin-

joase, în gîtul dihaniei înfuriate și cît ai bate din palme, zăcea fiara la picioarele lui, sbătîndu-se de moarte, cu botul și falcile desbîrnate pînă în ceafă. Iar așa ispravă minunată dacă a săvîrșit, Ștefănică (așa îl numiau, desmerdîndu-l, copilandrii de vîrsta lui, care-l iubeau ca pe-un frate și-l cinsteau ca pe un stăpîn) asvîrli ghioaga la spinare și prinse a merge înainte ca și cum nimic nu i s'ar fi întîmplat.

Și nu numai voinic era acest fecior al lui Bogdan-Vodă, ci încă era frumos, de înmărmurial lumea privind în ochii lui albaștri ca floarea de cicoare, la pletele lui cirlionțate și aurii ca mătasea popușoilor, ce dau în copt, la mustața lui abia mijînd, pe niște buze rumene ca cireașa, la întreaga lui făptură ce părea aevea unui fătrfrumos din povești. Și de-a crescut și s'a făcut bărbat, pe lingă vitejia și mîndrețea făpturei lui, i s'a mai adăogat și acea sfîntă cucernicie, care l'a făcut să vadă în totul puterea lui Dumnezeu, căci el războiul nu începea și nici un lucru pănă să nu ridice rugăminți către cel de sus, făgăduind să zidească mănăstire, îndată ce va izbuti și de aceia cu bine sfîrșia el toate, pentru că le începea cu ajutorul lui Dumnezeu.

Iar dacă trecea vremea, el tot mai voinic și mai mîndru se făcea, și măcar că rămăsese mic de stat, dar așa inimă vitează, ce avea și atîta putere în brațele lui de fier, că se încumeta cu 30 oameni să se lupte odată și tot el învingător se alegea, așa că acum lesne se înțelege, cum acest pui de viteaz, ajungînd stăpînitor peste țara Moldovei a făcut atîtea fapte minunate, a biruit atîția dușmani, a zidit atâtea sfinte monastiri, a dăruit tuturor liniște, avuție și dreptate, căci de la inimă mare și viteze de la cugete mărețe și fapte minunate pornesc. De aceia măcar că s'a stins în pieptul său lumina vieței, ea s'a aprins din nou în sufletele noastre, cu mai multă tărie,

unde va trăi în veci de veci, atît cît suflare romînească s'a mai afla prin ținuturile acestea.

Dar ori cît ași sili mai iute să ajung la povestea vitejiilor și faptelor lui, care samăn pe lume nu aū, tot cată să adaog că el n'ar fi isprăvit în de bine mărețele lui fapte și, măcar că era prea meșter în războaie tot n'ar fi biruit pretutindenī, dacā n'ar fi avut așa nestrămutată credință în puterea Celui de sus, că el de și odihna nu cunoștea, căci ca gîndul pretutindena era și viața lui nu cruța, iar moartea o înfrunta cu bărbăție, numai să fi știut că e pentru binele țării, tot pe Dumnezeu nu-l uita. La dînsul se închina, cînd pleca să sfărîme dușmanul și după biruință, nu pe sine se credea vrednic de laudă, ci pe Dumnezeu, căci știa că acolo e puterea și voința și pentru asta după fie-care luptă, în semn de mulțumire și laudă lui Dumnezeu, rîdica îndată monastire, așa că în lungul șir al fericitei lui domnii a rîdicat 44 de biserici și pe toate le-a împodobit și le-a înzestrat. Tot din bătrîni se zice că acest viteaz voevod ar fi fost iute de fire și lesne vîrsător de sînge. Apoi aci să bîgăm de seamă că un suflet mare, viteaz și drept ca al lui, uriciunea sufletelor altora nu o putea suferi, mai ales cînd socotea el că fațaria, lăcomia, vicleșugul și strîmbătatea acelor păcătoși asupra țarei se resfrîngea și de aceia nu se sfiea să verse sînge, cînd știa că sîngele acela va vindeca o rană a țarei.

De îndată ce se potoleau hordiile dușmane și pacea se împrăștia iar pretutindenī, numai ce se întorcea Vodă să se odihnească la *curțile lui din Cotnari*, ori la cele *din Ștefănești*, ori *în casele de pe dealul Rediului*, *din ținutul Vasluiului*, ori *la cele din Huși*, pe care mult le iubea, căci în apropiere era dealul «Cotoiului» mult mai înalt cum este astăzi și de acolo privea în depărtări nesfîrșite, ca să vadă de năvălesc ori nu dușmanii.

Și nu erau curțile lui Vodă numai așa pospăială, ci cum era neîntrecut la toate, așa se zice, că era neîntrecut și într'acestea, căci așa gospodării bogate, mîndre și temeinice, nu s'aū mai pomenit; iar *podgoriile lui din Cotnari și Ștefănești, prisăcile, livezile cu pometuri, vitele lui* erau vestite pînă prin Grechia și Vodă strașnic mai dorea și dădea îndemn și gospodarilor întru acestea, căci *visul lui Vodă altul nu era, de cît să scape țara de dușmanî, s'o mîntuie de robia Turcilor, s'o întindă pînă la vechile ei hotare însemnate de Traian și apoi, aceste neatîrnate pămînturi, să le lase, după moartea lui, în stăpînirea unui popor, viteaz, cuvios, cinstit și avut.*

Oare cine ar spune că acest viteaz, nu și-a iubit țara, cînd vedem că el din pruncie a colindat-o și i-a plăcut să o cunoască de-a fir a păr; iar dacă ajunse Domn, el pretutindenî curții și gospodării întemeie, ca tuturora spre pildă să le fie, cum și-a iubit el moșia!

Și dacă m'am pomenit, din una din alta, vorbind de curțile și gospodăria lui Ștefan-cel-Mare și sfint, de mirare nu-i, căci viața acestui domnitor, orî cum îi lua-o: orî sfărîmînd lifta spurcată, orî cirnuind poporul și curtea lui, orî împărțind dreptate, orî dăruind pre cei vrednici, orî întorcîndu-și fața spre Domnul cel a toate stăpînitor, e mare, slăvit și fără samăn, așa că nici vorbe potrivite pentru a lui mărire nu găsești și nici vreme destulă să le povestești, căci numai veacurile trecute și cele viitoare vor putea îndestul slăvi pe acest viteaz fără samăn.

Și pentru că orî cît voiū povesti eū, tot mai bine îl vor putea slăvi și prea-mări faptele și vitejiile lui însuși, drept aceia să prind a înșira, pe firul povestei mele, toate acele mărețe fapte, după ce mai întăi om vedea cum s'a ales el Domn și cum se afla țara și poporul nostru pe acea vreme.

Venirea lui Ștefan la Tron și starea țării la venirea lui.

Au fost, au fost, de demult, vremi bune și de mărire pentru strămoșii noștri, dar și de cele amarnice și de grea cumpănă pentru biet poporul nostru, cînd nimeni stăpîn pe averea și viața lui nu se știa, cînd nourî negri, de aprigă furtună întunecau veșnic cerul senin al țării noastre, cînd boerii, poftitori de domnie, se rupeau între dinșii ca lupii cei flămînzi, asupra obștia, cînd frații aceleiași mume: Moldovenii și Muntenii, se omorau între dinșii, pentru ca să facă pe pofta domnilor lacomi și zavistioși, cînd Turcii și Leșii și Tatarii și toate liftele spurcate cutreerau țara în lung și în lat, omorînd, spintecînd, spînzurînd norodul și luînd rominului până și cenușa din vatră, cînd cel mai mic și asupra dreptate nu mai găsea nicăirea, că: de striga la cer nu era auzit și de se văicăra și se jăluia boerilor, era bătut și omorît și se zice că, pe aceste vremi de jale și obidă, ar fi domnind peste întinsa și mîndra țară a Moldovei acel Bogdan Vodă, tatăl lui Ștefan-cel-Mare. Și ce-i folosea domnului de pe acea vreme că țara era largă și mănoasă, că poporul său era drept credincios, inimos și

viteaz, gata ori cînd să-și verse sîngele pentru apărarea moșiei, cînd fruntea lui era de obștie încrêtită, din pricină că domnia-i era de istov sbuciumată, ba de lăcomia vecinilor dușmănoși, ba de vrajba celor poftitori de domnie, cari nu-î lăsaū țara și domnia în ticnă.

Și numai iată că dintre toți dușmanii lui Bogdan Vodă să ridică, fără veste din Muntenia, unul anume Petru, poreclit Aron, care zice să fi fost neam cu Bogdan Vodă și strîngînd oaste năvăli în Moldova și acolo, prin vicleșug, prinse pe Bogdan și-î tăie capul, luînd el domnia Moldovei. Atunci Doamna lui Bogdan, muma lui Ștefan-cel-Mare și fiul său, Ștefan, înpăimîntați de această jalnică și grozavă întîmplare, fugiră în Muntenia, unde domnia pe atunci Vlad-Țepeș, vestit în lumea întregă prin morțile îngrozitoare, ce el dădea celor vinovați.

Acolo dacă ajunse Doamna și cu feciorul ei domnesc, plînseră ce plînseră jalnica moarte a lui Bogdan Vodă și apoi stătură și se sfătuiră cum să facă să răsplătească moartea făptuită și nedreapta încălcare a țarei.

Și dacă Țepeș-Vodă văzu ce inimă voinică, ce mîndră înfățișare are acest fecior de domn și încă de cită înțelepciune este plină mintea lui, socoti să și-l facă prieten — ales că el făcînd plan să se lupte în curînd cu Turcii nu i-ar fi stricat prieteșugul unui așa viteaz — și-î dădu ajutor oaste multă, ca să pornească împotriva lui Petru Aron, să-și capete domnia. Atunci Ștefan, strîngînd oaste muntenească, plecă înspre Suceava, în potriva lui Petru și în drum se uni și cu o parte din moldoveni, căci mulți plîngeau pe Bogdan și erau nemulțumiți de domnia acestui Petru Vodă Aron. Și dacă auzi de aceste Petru Aron Vodă, undă ridică și el oștire și a întîmpinat pe Ștefan la satul Joldești, pe Siret, unde fu biruit. Iar el nici așa biruit nu vru să se lese de domnie, ci iar s'a «bulucit» de-a doua oară întîmpinînd pe Ștefan la

lupta, în ziua de joia mare, 12 Aprilie 1457 și din nou Petru Aron fu bătut, și cu toate că unii zic că Ștefan i-ar fi tăiat capul, pentru ca să răsplătească moartea tătini-său, totuși este știut că el a fugit ca un nemernic în țara leșască după agiutor.

Și așa dacă învinse Ștefan pe Aron Vodă, adună în câmpul «Dreptăței» pe boerii de toată mîna, pe călugării, pe mitropolitul Teoctist și acolo în fața oștirea și a obștiei, care asculta într'o sfîntă tăcere sub cerul senin a unei mîndre zile de primă-vară, întrebă el cu glas mare și tunător, de le e voia să le fie el Domn. Atunci întreaga obștie isbucni ca un singur om: «În mulți ani de la Dumnezeu să domnești!» Dacă văzu Ștefan că tuturora li e pe voie să le fie el domn, se bucură mult de asta și primind în mîini schiptrul și steagul Moldovei, ce avea zugrăvit pe el bourul și pe Sf. Gheorghe¹⁾ uci-gînd balaurul cu sulița, porni cu mare alai spre Suceava, la scaunul domniei, unde după trei zile fu pomă-zuit ca domn de către Mitropolitul Teoctist, fiind față episcopii de Roman și Rădăuți, întreg clerul și boerimea țării.

Trei zile și trei nopți ospetele și veseliile nu mai luară sfîrșit, iar în a treia zi, Domnul Ștefan primi în sala tronului să i se închine boerii.

Iată dar, că după zile furtunoase, răsare iar pe cerul țării *Soarele* de vitejie, care împrăstie norii, ca suflarea puternică a vîntului, înseninînd sufletele, înviorînd inimile, pregătind mărirea și înflorirea țării, păstrînd neștirbită moșia, în care noi trăim azi în pace. Numai vezi că această pace de care ne bucurăm, cu mult sînge vitejesc a fost răscumpărată și multe vieți s'aun prăpădit, pentru ca noi să trăim azi în liniște.

1) Ist. Ștef.-cel-Mare, alcătuită după înțelegerea poporului de un culegător tipograf.

După ce Ștefan Vodă se întări în domnie, simțind că peste poporul său vor trece vijelioase furtuni, mai lăsă la o parte grijile de îndreptare și înflorire a țarei și de războaie se găti «întocmindu-și oștirea, dându-î steaguri și punind peste ea hotnogî și căpitanî». Mult plăcu tuturora acest început vitejesc a lui Ștefan, căci în acea vreme nu se cunoștea o mai mare mulțămire, de cît să-și verse cine-va sîngele pentru țară.

— Și iacă nu trecură nici cinci ani de domnie și unde strînsese oaste Ștefan-cel-Mare și purcese spre țara Săcuilor, căci auzise, pe semne Ștefan, că acolo s'ar fi tras Aron Vodă, care căta să-l îndușmănească cu Săcuii, pîndind vremea cînd să-și cerce din nou norocul în Moldova. Iar dacă purcese Ștefan cu război printr'acele locuri multă pradă făcu și se întoarse înapoi fără nici o sminteală în oștile lui, însă pe Petru Aron nu-l prinse și din pricina asta Ștefan se întoarse cu mare ciudă în sufletul său în potrive Ungurilor și a Săcuilor, care îndosiseră așa de meșteșugit pe acest Aron. De aceia domnul Moldovei nu se putu liniști pînă nu le făcu pe fel Ungurilor. Și priviți numai în ce chip găsi cu cale viteazul domn să răsplătească pe Unguri și Săcui pentru faptele lor. Acu era în Basarabia — căci și Basarabia era pe vremea aceia a noastră — o cetate cu numele Chilia, care fusese cînd stăpînită de Moldoveni, cînd de Munteni, dar acum în urmă Moldovenii o stăpîneau. Ce-i veni lui Petru Aron de o trecu și o închină Ungurilor, iar aceștia o trecură domnului muntean, Vlad Țepeș. Ștefan-cel-Mare nu vru să bage în seamă nici darul ce l'a făcut nelegiuitul de Petru — care a venit la domnie prin omor și înșelăciune, mai ales că el cu dreptate socotea, că nimeri n'are dreptul să facă dar străinilor rășluind moșia străbunilor — și de asta, el nici prinse a se odihni bine și purcese cu lupta în potrive Chilieii, ca s'o iea înapoi și

s'o lipească iar de Moldova. Acolo îl întâmpină Vlad-Țepeș cu oștirea Ungurească, ce era spre pază în cetate. Și sosind acolo marele Ștefan «*Mercuri în spre Joi, nu s'a apucat de harț, iar Vineri de dimineață a început a bate cetatea și așa toată ziua s'a hărățit pînă seara. Iar Sîmbătă se închinăra cei din cetatea Chilieii și acolo petrecînd trei zile, veselindu-se și laudînd pre Dumnezeu, îmblînzia oamenii din cetate*».

Dar după cum furtuna, odată pornită, nimeni și nimic nu-î mai poate sta în potrivă, așa și viteazul nostru, odată pornit la luptă mai mult să îndîrjea, mai ales băgînd seamă că norocul îl slujește pretutindeni și nu mai de cît se răpezi în Basarabia, ca să scoată din ghiarele Tătarilor mai multe ținuturi năpădite de dînșii, făgăduind lui Dumnezeu, că de va dobîndi izlînda și de astă dată, mîndră mănăstire va ridica pentru prea mărirea *Părintelui din ceruri*.

Geaba lifta păgîna se sbîrlea și năpădea turbată la luptă. Prăpădul pe semne o mîna din urmă, căci iată-l pe Vodă în fruntea oștirii lui, călare pe un cal alb, cum, cu buzdușanul lui s'avîntă în spre dușmanii, cari prinși de fiorul morței, acu cad la pămînt ca spicele în urma săcereii, acu — mai prinzînd cîte o umbră de viață — ba s'aridică, ba iar se aștern pămîntului, întocmai ca un lan de buruene, ce ar cădea pradă potopului, ori unei mistuitoare furtuni.

Dar iată soarele mîntuirii a răsărit. Pretutindeni liniște. Dușmanul zace fără simțire, ori a impuns fuga. Pămînturile răsluite aū intrat din nou în vechea stăpînire; iar Vodă ridică mulțamită, Domnului, pentru isbîndă și întărind cetățile cîștigate cu bucate și slujitori, a pus preste ele pîrcălabi, să le poarte de grije, iar el plecă mulțamit la Suceava, ca să pue la cale faptele mărețe, ce

mai avea de-acu înainte de făptuit și tot-de-odată să îndeplinească și făgăduiala făcută lui Dumnezeu.

Și ajungînd el la Suceava stătu și se sfătui cu gîndul, unde și în ce chip să zidească mănăstirea. Dar cum era el plin de tinerețe și pornit spre fapte mai osebite, ca ale altor crai, numa iacă, îi dete în gînd, că tot prin voința lui Dumnezeu să se hotărască și locul de zidire. Și după ce împrăștie vestea în toată țara, că unde se vor găsi niște meșteri zidari și pietrari, mai osebiți să vie la curtea lui Vodă, trimise crainici prin toate părțile, care s'adune întreaga obștie în anumită zi la Suceava.

Și iată că din apus și din răsărit și din Miază-zi și din Miază-noapte, începu a curge la boierime mare și mică și oștire, îmbrăcată ca la vreme de război și obștia îmbrăcată ca în zi de sărbătoare; iar cînd Vodă se arată în mijlocul lor, tînăr, frumos și voinic ca un făt frumos și înconjurat de copiii lui de casă, de vătaful de copii și de meșterii cei mai iscusiți ce a putut afla, isbucnesc toți în strigăte de bucurie pe cînd sunetele de trîmbiță, de surle, de tobe se amestecău cu dangătul cuvios al clopotelor din Suceava. Porni acest alai minunat: în frunte Vodă pe un cal alb năzdrăvan, după el aprozii, copiii de casă și vătaful de copii, înarmați cu tolbe și săgeți, îmbrăcați cu dulămii de catifea cu nasturi de argint, iar pe cap purtînd voinicește căciule țurcănești, împodobite cu pene și în urmă, rădvanele, trosnind, coborău încet, spre valea Putnei, frumoasa boierime a țarei, urmată de întreaga călărime și de o mare mulțime de bărbați, femei și copii, a căror haine înfloritoare și înfluturate, sclipeau în lumina soarelui, ca valurile unei ape înfierbîntată la amiaza-zilei.

Iar dacă ajunseră în valea Putnei, de o dată se acoperiră culmele de această veselă și minunată mulțime;

iar domnul Ștefan și cu curtenii lui se suiră pe un deal mai înalt și de acolo, întorcându-se către copii de casă, le spuse: «Feții mei, eu țin azi să mă întrec în arc cu voi; încordați-vă arcele, și trageți». Și unde-și încordară voinicii arcele, iar săgețile lor, vijiind ca vîntul în turbare, porniră și, cu iuțeala fulgerului, tăind coprinsul se afundară în zare, se opriră și se înfipseră în pămînt, unde abia ochiul le mai putea zări.

Acu însă-î acu, toată lumea privește uimită înspre Vodă, căci el, după ce zîmbi de bucuria voiniciei flăcărilor lui, se pregăti să-și încordeze și el arcul. Dar iată... priviți. Toți își țin răsufierea. Nu se mai aude nici o șoaptă, ci numai vijiitul îndepărtat al săgeții, care a pornit de nici gîndul, nici vîzul nu-î mai ține urma. Dar, O, Doamne, în depărtarea albastră și nesfîrșită un bătrîn paltin, sub care Vodă s'a odihnit de atîtea ori, îi ține piept, săgeata s'a oprit, s'afrînt...

Obștia răsufli scoțînd un strigăt de bucurie, de mirare, iar din depărtări văile clocotesc strigînd și ele: «Să trăiască Domnul Ștefan».

— «Acolo, zice Vodă, arătînd spre paltin, acolo voi face altarul; iar unde s'a oprit săgețile copiilor mei de casă, voi face clopotnița și poarta mînăstirei.

Și rămas'a vorba de pe la oamenii din acea vreme, cum că mănăstirea asta era prea frumos făcută: zugrăvită minunat pe dinăuntru și aurită peste tot și atît era de mult aurul, că nu se mai cunoștea zugrăveala sub strălucirea galbenă a poleielei. Acoperămîntul mănăstirei, porunci Vodă, de-l făcură din plumbul gloanțelor de la vrășmași, pe care a pus de l'a topit; iar sfeșnicile, policandrele, crucile și toate odoarele erau de argint și suflăte cu aur.

După ce mînăstirea fu gătită, apoi Ștefan-cel-Mare și sfînt îi dete averi și moșii; iar el într'atîta iubea această

sfântă mînăstire, în cît a hotărît ca tot neamul lui, dinpreună cu dînsul, acolo să fie îngropat și tot acolo a mai lăsat, ca să fie spre vecinică amintire a urmașilor săi, arcul și paharul său. Poate aceste sfinte amintiri de la viteazul domn ar fi rămas pînă în ziua de azi, dacă întîmplarea nu le-ar fi nimicit. Se zice că odată, s'ar fi bulucit Cazacii cu Leșii și ar fi purces spre mînăstire, cu gîndul să-î fure podoabele, de care mersese vestea în lume. Călugării auzind de așa mînie a lui Dumnezeu, se închiseră în mănăstire și căzînd în genunchi înaintea icoanelor, se rugău Domnului ca să se îndure de sfînt locașul său. Dar iată că păgîinii nelegiuîți dau foc mănăstirei și atunci călugării, nemaî avînd încotro le dede drumul și ei multe odoare și averi boeresci, ce aū fost închise acolo, spre mai multă pază, le răpiră și împreună cu ele și arcul minunat.

Paharul se prăpădi în alt chip. Se zice, că era odată acolo, la acea mînăstire, un egumen cu numele de Mihail Chisăliță, care era prea fălos și iubitor de veselie. Intr'o zi, pe cînd se afla la masă cu mai multe slugi boerești — cum era pe vremea aceia — luă paharul lui Ștefan Vodă, ca să bea cu el vin, dar cum bietul egumen, luîndu-se cu chieful și cu vorba, se cam chercheliase binișor, numa iată că-î scapă din mîna acest scump odor și-l strică, spre marea supărare a lui și a tuturor celor din mînăstire, cari să văzură, în așa chip prostesc, lipsiți și de această sfîntă amintire, de la unul din cei mai viteji domni ai țării Moldovenești.

Luptele cu Ungurii, cu Tătarii și cu Radu cel Frumos.

Ați văzut, în cîți-va ani de domnie, în cîte lupte a izbîndit și cîte fapte bune a făcut Vodă Ștefan. Oare care altul după atîta sdruncinare n'ar fi căutat odihnă? Ei, dar acest Voevod prea avea inimă vitează și pornită spre fapte mari și apoi prea multe rele erau în țară, ca să fi putut sosi vremea de odihnă, atît pentru vitejile oști a lui Vodă, cît și pentru dînsul. Noi oamenii aștia de ađi, așa, nu sciū cum, ne prinde o groază de moarte și mult ne mai simțim țin-tuiți de plăcerile și bunurile vieții. Dar cum putem să fim alt-fel, cînd în cele viitoare nu căutăm să pătrundem, iar din înțelepciunea și măreția celor trecute, nu voim nici a prinde învățătură, nici a lua vre-o pildă.

Cîte vieți s'aũ stins în trecut și cîtă osebire în moartea unora și a altora. Pe cînd unii s'aũ stins pentru vecinicie și n'aũ mai lăsat nici o urmă, alții din potrivă, de pe năsalnie, aũ trecut în viața veciniciei, aũ dobîndit și cerul și pămîntul, căci în cer vor fi răsplătiți; iar pe pămînt slăviți de toate veacurile viitoare. Marele Ștefan a luat pildă din trecutul de vitejie a neamurilor și i-a mai stat în ajutor și firea lui pornită spre fapte mărețe de a jinduit atîta spre laudă și mărire; iar lui nu i s'a părut pe lume nimica greu a face, că tot ce isvodea cu mintea căuta să făptuiască.

Dar ori cît s'ar fi tras el spre răsboaie, tot judecat în mintea lui, că trebuie să mai vadă de cele-lalte trebî ale țarei, așa că dacă a isprăvit răsboiul, porni prin țară să mai vadă ce rele mai erau de îndreptat și ce bine mai era de făcut. Ba ici oamenii duceau lipsă de apă și puneau să se facă o fîntînă, ba dincoace, făgăduind lui Dumnezeu să ridice o biserică, o ridica, ba ici se jălucesc călugării că li'î săracă mănăstirea și o înzestreză, ori dacă mai rămăsese cîți-va voinici, nerăsplătiți pentru voinicia lor în răsboaie și atunci, pe o seamă îi înavuțește, dîndu-le pămînt și vite, iar pe alții îi căftănește, dîndu-le boerii, așa că toți din toate părțile, îi bine cuvîntău numele. Dar nu era dat nici țarei să stea mult în liniște, nici lui Vodă să lase pe mai mult armele din mînă, că numai ce se porni din spre Apus vijelie turbată și de vaiete se umplu țara în lung și în lat.

Ce pacoste mai venea pe țară? Ce amărăciuni, ce popot de rele, de se umplură de groază inimile tuturor Romînilor? Veneau Ungurii, prădînd și pustiind țara, răcnind ca fiarele din codri, întunecînd zarea și înegrind culmile cu mulțimea oștilor lor. Abia acum, pe semne, băgase de seamă craiul unguresc, că viteazul domn al Moldovei i-a prădat țara Săcuească, ce era în a lui stăpînire și pornise într'un noroc să spele rușinea, ce-a îndurat-o; iar Petru Aron, care se pripășise pe acolo, se anină și el de coada Ungurilor că doar, doar, de va fi învins Vodă să-i ia tronul. Ia așa îi omul cînd îl mînă păcatul. Unde știa fălosul craiū ce papară are să mînce de la Moldoveni, că nu se mai incumeta el să calce pămîntul nostru, nici în ruptul capului.

Abia ajunse vestea asta la urechile domnului și iacă unde s'apucă Vodă de adunat oaste și ce să mai adune că numa un semn să fi făcut, Ștefan și oastea era toată în jurul lui, par-că ar fi fost ieșit din pămînt. După ce

toate fură gata de luptă, puse Ștefan de se înălțară, în toată țara, rugî lui Dumnezeu și măcar că era vreme de iarnă, căci numai zece zile erau pînă la Crăciun, o porniră cu toții în sunetul de război al toboșarilor și trîmbițașilor. Și zic unii cum că în drum i-ar fi apucat noaptea pe aproape de Pășcani, pe niște locuri deluroase și păduroase, unde și acum este un deal, ce se chiamă Scările lui Vodă». Și temîndu-se Ștefan, să nu-l prindă dușmanul în somn, lăsă oastea să-i poposească în Valea Bursucăriei, ce se zice că se numea așa de la mulțimea bursucilor ce trăiau pe acolo, iar el s'a suit pe vîrfurile dealului, unde a străjuit toată noaptea și fiind dealul prea drept, nu l'a putut sui, pînă n'a poruncit soldaților să sape niște scări și de atunci dealul acela poartă numele de «Scările lui Vodă».

Apoi dacă a dat Dumnezeu și s'a făcut ziuă, s'a coborît Vodă, punînd oștirea pe picioare și a mers de s'a așezat în valea dintre pîriul Moldova și Șomuz.

Craiul urguresc intră în țara Moldovei, ajunse la Roman, dădu foc tîrgului, omorî, prădă și pustii tîrgul, de fugîră oamenii în lumea lor de groază și apoi se îndreptă spre Baia și se întări în cetate, gîndind că de acolo să se repeadă apoi asupra lui Ștefan; iar pînă la una alta, s'a așezat Ungurii pe petrecere și băutură, căci ei, în prostimea minții lor, socoteau că mai, mai, aș ajuns stăpîni pe țară.

Dar Domnul Ștefan, într'o noapte, cînd după un chef sdravăn toți ungurii dormeau ca bușteni, se repede cu vre-o cîți-va voinici asupra Băiei și-i dă foc de toate părțile. Cînd aș deschis Ungurii ochii, nu știaș: pe pămînt sînt? în iad s'aș pogorît? orî cerul a căzut peste dînșii? și în groaza aceia, între fumul înăbușitor și flăcările arzătoare, începură a se tăia între dînșii, urînd ca fiarele din codri, cînd vād moartea apropiin-

du-se, iar care se mai desmeticeau împungeau fuga de le sfiriiiău călcăele. Şi așa s'aŭ sfişiat şi tăiat între dinşii pînă în zori, iar cînd sfintul soare se sui şi el pe cer, îngălbent de groaza celor ce văzu pe pămînt: numai ruini fumegînde pline de sînge închegat şi mormane de hoituri, care fără cap, care fără mîini, fără picioare, care stilciţi şi sfărâmaţi de nu se ştia: oameni sînt, orî nişte bucăţi de carne tăvălită prin glod.

Dar craiul Unguresc şi cu Petru Aron, cel hemesit după domnie, ce-aŭ făcut, ce-aŭ dres, că împunseră fuga, de nici urma nu li s'a mai văzut, lăsînd pe cîmpul bătăliei 10.000 de oameni morţi.

Se înţelege, doar nu erau toţi ca Ştefan cel viteaz, care unde era primejdia mai mare şi unde era focul mai mistuitor, acolo dădea năvală. I-a cam fost necaz lui Vodă că nu i-a prins în palmă pe fugari, numai s'a gîndit, el, că le-o veni vremea să-i trimeată şi pe dinşii acolo, unde s'aŭ dus ostaşii lor, care zăceau acuma, ca nişte mormane de carne hăcuită, așa că Ştefan, după ce a poruncit pe cei morţi să-i îngroape, ridicînd de-asupra lor o movilă, ce şi azi oamenii o cunosc şi o numesc: «Movila Bortoasă», mulţumi lui Dumnezeu pentru izbîndă, ridicîndu-i, spre laudă, biserica Albă. Apoi mai odihni ce odihni oştirea şi porni în țara craiului Unguresc, căci voia, pe de o parte să pedepsească pe cel ce i-a prădat țara şi pe de alta să prindă pe negrul duşman, care i-a omorît părintele şi acum îi turbura domnia, năzuind să-i răpească tronul. Acolo dacă ajunse prinse, cu priceperea minţei lui, pe Aron şi-i tăie capul; iar Ungurilor făcu atîta pagubă şi pradă, că se văzu nevoit craiul Unguresc să-l dăruiască cu două cetăţi mari: Ciceiu şi Cetatea de Baltă, numai şi numai să-i astîmpere mînia şi să-l îmbuneze. Dacă văzu Ştefan cel viteaz, că i se plecau umiliţi Ungurii înainte, se opri de a-i mai bate şi

se întoarse în țara lui, tot gândindu-se și răs-gîndindu-se unde să mai zidească spre lauda lui Dumnezeu, vre-o mîndră mînăstire. Și tot socotind el, iacă își aduse aminte de Valea Tazlăului, de lîngă satul Borzești, pe unde el mult a hoinărit în copilărie, căci pe acolo erau curțile Domnești ale lui tată-său și cum iubia mult locurile acelea, se hotărî să ridice acolo locașul sfînt.

Acum, se tot purta el cu cîți-va voinici și vre-o cîți-va călugări, ba la deal, ba la vale, tot cătînd că unde și unde ar fi mai nimerit de ridicat mănăstirea. Ba ici îi povîrniș, ba ici îi păduros locu, ba'i una, ba'i alta; numai ce se suiră pe muntele Măgura, din fața satului Tazlăul și de acolo priviră în toate părțile și numai de odată se opri Vodă cu fața în spre răsărit și plin de mulțumire arătă, celor-lalți tovarăși, unde i se pare lui, că va fi mai nimerit de mănăstire. Era așa ca la 200 stîngenî depărtare de la un schițor, care fusese ridicat pe o coastă de munte de către bunică-său, Alexandru cel Bun. Și voind el ca numai și numai, prin voința lui Dumnezeu, locul de altar, să fie ales, își încordă arcul și ochi în partea aceea, iar arcul a pornit vîjiînd și s'a oprit într'un tei bătrîn, pe care Vodă a poruncit de l'a tăiat și tocmai pe rădăcină a pus să se facă pristolul. După aceia fiind flămînzî aș poruncit de li s'a așezat masa, în poiana din vîrfu «Măgurei» pe o piatră mare, căreia oamenii din partea locului, îi zic: «*Masa lui Ștefan Vodă*», și acolo, sub cerul senin a unei zile de primăvară, în boarea caldă, plină de mirosul viorelelor, în ciripitul drăgăstos al păsărilor, abia venite de peste nouă mări și nouă țări, în murmurul încetinel al Tazlăului din vale, s'a pus pe ospătat și pe un chef de răsuna văile și par'că și cerul și soarele se veseliau din veselia lor, atît era unul de albăstriu și de liniștit. iar cel-lalt de strălucitor și de voios.

După ce ospăţul şi veselia au luat sfârşit, s'a întors Vodă Ştefan înapoi la curtea lui, pe cînd zidarii harnici grăbiau cu ridicarea sfintei mănăstiri. Dar după cum pe ceruri se schimbă lumina şi mîndreţea unei zile în întunecimea nopţei, după cum soarele ce, acum îl vezi strălucind fără asemănare, acu întunecat de nori negri, plini de furtună, aşa şi bucuria lui Ştefan în lacrimi amare se schimbă, căci buna, miloasa şi gospodăroasa doamnă Eudoxia, se stinse din viaţă, ca o stea care acu o vezi luminînd plină de strălucire, acu scriind o dungă luminoasă şi pierzîndu-se în adîncul văzduhului. Iar dacă o îngropă Ştefan Vodă cu mult alai, şterse lacrimile, căci unui aşa voinic nici nu i s'ar fi căzut multă vreme să stea cu marama la ochi, ca muierile şi de alte viteji începu să se gătească.

Turcii, neamul acela de păgîni, care ne-a făcut atîtea zile amare, tot se oţărau cînd auziau de vitejiile lui Vodă Ştefan, căci ei voiau să-l ţie şi pe dînsul sub ascultarea lor, şi-şi făceau plan în minte, cum l'ar bate şi cum l'ar umili şi pe acesta. Şi mare mulţi mai erau Turcii! Ca nisipul mării şi ca stelele cerului, de se îngrozia pămîntul şi văile şi codri şi adîncurile se cutremurau, de mulţimea şi groaza lor; numai Ştefan cel Mare nu se îngrozia de dînşii şi cu mintea lui, pornită spre cele mai înălţătoare fapte, se sbuciuma şi se frămînta, cum să facă, ce să dreagă, să-i sfărîme şi să le umilească trufia lor.

Şi, Doamne, mult îi mai era amărîtă inima, lui Vodă că nu erau Romîni uniţi, că nu era el stăpîn şi peste ţara Muntenească. Atunci ar fi văzut lumea întregă ce poate voinicia lui, cînd ar fi fost el în fruntea tuturor Romînilor; aşa că acu se gindea domnul, zi şi noapte, cum ar face, cum ar drege, să cuprindă Muntenia — mai ales că domnul ei, Radu-Vodă cel frumos, se unise cu

Turcii, de par'că era frate de cruce cu ei — și apoi să pornească în potrivea păgînilor și să le răsplătească el cu vîrf și îndesat, toate relele și năpăstiile, ce le-au adus nelegiuirii, neamului nostru.

Iată-î pe toți gata de război. Toată țara-î în picioare la glasul lui Ștefan. Mult poate un viteaz asupra popoului său, cînd știe să le însuflețească simțul și dorul de vitejie.

Dar acest Domn nu făcea fapte mari, făcea minuni ne mai auzite; se cunoștea că putere de la Dumnezeu era într'insul. Acu ici, acu colea, din toate părțile, din toate unghiurile, Ștefan și oastea lui răsăria. Se gătise de război contra Domnului Muntean și a Turcilor, numai cînd iată că vine vestea la curte, că Tătarii au năvălit în țară. Stă Ștefan o clipă la gînduri? Ași! Unde își încălică șoimanul și zicînd flăcăilor lui: «haideți băeți cu Dumnezeu», porni în spre Nistru. Cînd ajunse la satul Tereblecea — cum zic bătrîni, unde și azi e o ruină ce se chiamă «Cetatea Tătarilor» — îl găsi tot arzînd și încunjurat de fumul ce se întindea prin văi, la vale, ca niște nori lăsați pe pămînt, iar voinicii locuitori de pe acolo luptau și se împotriviau voinicește. Dacă văzu Ștefan acestea se aruncă și el asupra Tătarilor cu cîți-va din voinicii lui și-î svîntă și-î bătutu de le merse colbu; iar cei cari scăpară dinpreună cu Hanul, îngroziți de nu vedeau pămîntul, pe unde călcau, o luară la sănătoasa, peste apa Nistrului, hotărîți să spuie și morților papara ce-au mîncat-o în țara Viteazului Voevod, lăsînd în urma lor sute și sute de hoituri de-ale tovarășilor lor pe care Ștefan cel mare a poruncit să-î îngroape, chiar acolo în satul Tereblecea, unde a fost lupta.

Istoria însă spune că lupta asta ar fi fost în Dumbrava de la Lipinți.

Ștefan cel Mare, ca în tot-deauna, își aduse aminte de

Dumnezeu, carele pretutindenî îl întovărăşea şi-l ajuta şi pentru că vreme n'avea să ridice aşa în grabă un alt locaş sfînt, căci trebuia să pornească în potriua lui Radu cel frumos, purcese numai cu fruntea boierimeî lui, cu călugări, cu o mulţime de feţe bisericeşti: arhieriei, preoţi, diaconî, urmaţi de popor, pofti şi pe Mitropolitul de pe acea vreme, care se chiema Toectist şi se îndreptară spre mănăstirea Putna, să facă sfinţirea ei, căci tocmai se gătise de zidit. Şi zic bătrîniî că nu s'a mai pomenit, pînă atunci, aşa măreaţă slujbă bisericească, de oare-ce toţi sfinţii părinţi au slujit, fiind 64 peste tot şi nici un alaiu mai mareţ şi mai ales ca la acea sfinţire de biserică n'a mai fost.

Dacă isprăvi şi asta cu laudă şi cinste, porni Ştefan asupra lui Radu cel frumos, pe care l'a întîlnit la *Soci* (un sat care azi nu se mai află în Muntenia) şi după ce-l lătu amarnic şi Radu cel frumos-î făgădui ascultare, se întoarse înapoi în Moldova şi într'o seară, cum şedea domnul la masă, după prînz, de odată un mare cutremur se simţi în toată ţara şi toată curtea se înspăimîntă; iar Vodă sculîndu-se de la masă, porunci să se aprindă lumînările de la sfinţa înviere şi spuse curtenilor: «să ştiţi că această prevestire este de grele şi amare lupte, care avem să mai purtăm cu duşmanii noştri».

Îndată ce Ştefan părăsi ţara Muntenească şi după ce Radu-cel-Frumos îşi văzu nevoia trecută pe de-asupra capului, începu din nou să poarte gînd vrăjmaş lui Ştefan; iar acesta dacă văzu aşa ceva, porni iarăşi asupra lui Radu şi la un loc ce se chema «Cursul Apei», bătu din nou pe Radu care fugi la Turci, îşi luă tronul şi-l dete altuia; iar pe nevasta şi fiica lui Radu cel frumos, le luă ca prinse şi le duse în Moldova. Cînd au văzut Turcii că Ştefan, nu numai că nu le plăteşte peşcheş,

ca alți voievozi, nu numai că nu s'arată supus împărăției lor, ci încă să și ridică în potrive supușilor lor cu război, îi jurară peire și socotind că destulă vreme l'au răbdad, începură să se pregătească de luptă.

Mari au fost faptele și vitejiile acestui domn pînă acu și grele a fost toate cumpenele ce le-o petrecut, dar norul cel mai negru ce-a întunecat vre-odată cerul țării noastre de-acu trebuia să-l risipească și vijelia cea mai groaznică, ce-a bîntuit vre-odată văile și pămînturile țării noastre, acu trebuia s'o stîmpăre. Turcii, acești groaznici păgîni, nu numai țării noastre erau dușmani, ci mare ură aveau împotriva tuturor legilor și neamurilor de pe fața pămîntului, căci ei în îngustimea minții lor așa aveau credință, că numai legea lor e cea adevărată și numai ei sînt poporul lui Dumnezeu, pe cari-l numesc în graiul lor «Alah», și că acest «Alah» vroește, ca ei, toate împărățiile, să le răstoarne și toate legile să le sfarme, și apoi să întindă împărăția lor peste mări și țări. Iar dacă au văzut așa ceilalți crai, s'au înspăimîntat foarte și unii se mai încumetau să le țină piept; iar alții se temeau amarnic să intre în luptă cu păgînitătea, numai Voevodul nostru cel viteaz, nu mai el fără frică, ci cu inimă vitează și cu credință în Dumnezeu, începu a-și drege oștile, ca să meargă împotriva dușmanului păgîn, care începea, în turbarea și minia lui, să-și scoată ghiarele din teacă.

Bătălia de la Rachova.

Cum se zbat înfuriete valurile unei mări muncite de furtună, cum se frământă pe ceruri norii, cînd vijelia îi biciuește din spate, cum, sbierînd îngrozite, aleargă turmele, cînd din urmă haitele de lupi flămînzi dau năvală spre ele, așa se zbăteau și se frământau Moldovenii de prin satele de din vale, ca să-și strîngă tot avutul lor și să fugă și să se ascundă în gaură de șerpe, căci nu furtuna vijelioasă era cea ce bubuia în depărtări, nu era nici potop de apă, ce cară cu ea tot de pe pămînt, nu era nici focul, ce-l sloboade Dumnezeu din cer, ca să-și arate marea putere a lui, era ceva mai înfricoșetor, mai vrednic de jale și groază: erau Turcii, Turcii, spaima crailor, spaima lumii întregi; căci și după furtună mai rămînea ceva, iar pe unde trecea aceste iazme ras rămînea pămîntul în urmă. Și de trimete Dumnezeu potop, ori foc pe pămînt, moare omul dintr'o dată, pentru păcatele lui, pe cînd acești balauri înfricoșați, aceste

lighioane spurcate, femeile și fetele le necinsteau, trecându-le apoi sub ascuțișul săbiei, spintecau mamele și, dimpreună cu feții lor, le spînzurau de ramurile copacilor; iar pe bătrîni și chiar pe flăcăi, de le picau în palme, cu cele mai grozave morți și chinuri îi isprăviau. Judecați apoi de ce fugeau, care cu ce apucau din casele lor, vaitîndu-se și strigînd din băerile inimei: «Turcii!... vin Turcii!..»

Și cu adevăr că mulți erau. Unii zic să fi fost pînă pe la o sută de mii, dar cine pustiul i-ar mai fi putut număra, ca să le știe hotărît numărul. Și veneau, veneau, și pe unde treceau cerul se întuneca, soarele se îngalbinea, verdeața se vestejea, florile plecau capul și muerau, văile suspinau, rîurile își frămîntau valurile, cînd și cînd să-și iasă din matcă, iar codrii se legănau de jale vaitîndu-se și trimetînd vîntul grăbit să ducă vaelele la urechile lui Vodă și Vodă înțelese prăpădul ce amenința neamul și trimetînd după ajutoare pe la craii de prin prejur, cari nu se prea grăbeau la asta, strînse ca la vre-o patru-zeci mii de Moldoveni și, după ce ridică rugi către Dumnezeu, își luă ziua bună de la Doamna sa de a doilea, care se chema Maria din Mangup și porni contra celor mai cruzi și mai înfricoșători dintre păgîni.

Puzderia cea de Turci, după ce ajung la Dunăre, o trec și se revarsă peste cîmpiile și pămînturile țării, ca un stol de lăcuste flămînde; atît numai, că Domnul Moldovan, le purta de grije, căci porunci să pustieze toate locurile pe unde aveau a trece ordiile păgîne, așa ca să nu mai găsească nici adăpost, nici hrană nicăierea. După aceia, prin hărțueli îi tot băt看: ba la Fundătura, ba la locul ce se chiamă azi Podul Harapului, ba pe șesul Birladului, unde-i azi satul lui Ștefan cel Mare; iar dacă a ajuns la *Scînteia*, nu știu cum se rătăci el și, de odată, iaca Turcii cît pe-acı să-l prindă. Zic bătrîni că lui Ște-

fan i-a dat prin minte să se suie într'un stejar foarte înalt și acolo se ruga lui Dumnezeu, să-l izbăvească și de astă dată și va ridica, chiar pe locul unde era acel stejar, o biserică. Și Dumnezeu îi ascultă ruga și orbind dușmanii, aceștia trecură fără să-l vadă și Ștefan, scăpînd, se întoarse la oastea lui și iar luîndu-se la hartă cu lupte ușurele, în care Ștefan se prefăcea a se retrage și aduse la «Podul Înalt», din jud. Vasluiului, care era ridicat peste pîriul Rachova și așezat pe drumul vechi, ce ducea de la Iași la Vaslui, prin Bordea, Scînteia și Căntălărești.

Locul acesta anume îl chitise iscusitul Vodă, din pricină că era numai văi și rîpi mocirloase și apoi mai era acolo și o luncă plină numai de mocirlă, în care creștea șovar.

Ce ție și cu mintea luminată și pricepută a unui om!

El la toate dă cu gîndul și toate le bagă în seamă socotind și cumpănind, de nu le-ar putea întrebuița în folosul său.

Pe văile, luncile și locurile acelea, fiind vecinic băltoage și apă, se ridică une-orî cîte o piclă deasă, de nu vedeai la o asvirlitură de băț și tocmai asta aștepta Ștefan Vodă și asta-i dădu Dumnezeu.

Chiar în dimineața luptei hotărîtoare, unde se lăsă o negură deasă, deasă, de nu se mai vedea om pe om și unde luă Vodă niște trîmbițași și-i puse în dosul luncei, să sune de luptă. Dacă auziră Turcii cei hămesii de foame, ruptî de oboseala drumului și înghețați de frig, semnul de război, se repeziră ca niște năuci și zvezeci, din cotro venea vuetul, gîndind că se vor desgheta în timpul luptei; dar vai și amar, că se înglodară ca niște șoareci în mocirla din luncă și strigînd și văitîndu-se, se sbăteau de moarte, cu picioarele înfundate până la genuchi; iar cei din urmă, turbînd de năcaz își făcură

pod din cei înglodați și trecînd peste dinșii, și sfărîmîndu-i cu picioarele, în furia lor sălbatică, trecură dincolo, de luncă, unde căzură ca iarba la coasă, potopiți de sinețele, coasele, topoarele, greblele, ciomegele, arcele și ghioagele oștirea lui Vodă.

În zadar strigașii de le eșeau ochii din cap, în zadar buzele lor murmurau rugăciuni către Dumnezeuul lor; prea făcuseră multe păcate, ca să mai găsească îndurare. Steagurile, tunurile, averile, ce aveau cu dinșii, toate căzură în mîinile lui Ștefan. Pe lîngă asta și o grămadă de pași și ostași turci au fost prinși și robiți, pentru capul cărora sultanul trimise bănărit cît lumea.

Această mare și minunată izbîndă a fost vestită și trimbițată în lumea întregă. Cei mai mari crai și cele mai vestite împărății nu cutezase încă, să înfrunte, în așa chip, pe cei mai înfricoșați dușmani ai creștinătății și Ștefan cel Mare, Voevodul Moldovei, a făcut-o. A pornit contra lor, i-a învins, i-a potopit.

Și ce potop, Doamne Sfinte! Ciți-va, din acea mulțime, de înnegrea zările, abia au mai scăpat în țara lor, ca să împrăștie peste tot locul jalea și amarul înfrîngerii.

Ce se închinau toți în numele lui Vodă pînă acum, dar de la această izbîndă, mai ales cînd, nu numai alți crai vestiți i-au trimes, prin cărți, cuvînt de laudă și preamărire, ci și Papa de la Roma; boerii, de la mic pînă la mare, nici nu îndrăzneau să crîcnească în fața lui Vodă, chiar dacă nu le prea plăcea dragostea cea mare, pe care Vodă o arăta obștei.

După această izbîndă, mare laudă aduse el lui Dumnezeu și ridică o frumoasă biserică în Scînteia, cu hramul Sf. Arhangheli Mihail și Gavril, chiar pe locul stejarului, unde Dumnezeu i-a scăpat viața. Pe morți i-a îngropat în locul cari și azi se numește *Țintirimul lui Vodă*, iar după aceia a ridicat curți domnești în Vaslui,

căci de la această luptă mult iubea locurile acestea. Și nici voinicii, cari s'au arătat în bătălie mai viteji decît toți, n'au rămas nerăsplătiți, căci tuturor le-a dăruit pămînturi ca neam de neamul lor să pomenească și să știe cum au fost răsplătiți ceia-ce au luptat voinicește și cu toată inima, ca să-și apere moșia.

Se zice că «răzeșii din : Bucătăria, Căntălărești, Che-trești, Ciofeni, Cosești, Gîrceni, Mircești, Teleajna de sus și Pățeni, toți au fost împămîntenți din vremea răs-boiului de la Rachova».

Acum un lucru îl mai neliniștea pe Vodă și gîndi el să nu se întoarcă la Suceava, pînă n'a isprăvi și cu asta. Laiot Basarab cel așezat de dînsul în domnie, în locul lui Radu cel Frumos, mult i se arătase viclean și necredincios, și se hotărî să-l pedepsească. Decî se repezi în Muntenia și-l bătu. Iar întorcîndu-se Vodă din nou prin Vaslui și cum era Duminică, voi să se ducă la biserică, dar de o dată auzi Ștefan viind din depărtare, de prin țarine, glasul unui romîn ce ara, strigînd în gura mare, hoo ! hăis ! ceaa ! ceaa ! bourean ! Mult se minună domnul de una ca asta, căci îi știa pe toți cu pămînturi și averi și cum decî să aibă îndrăzneală, să are, un creștin, pămîntul, în zi de sărbătoare ; prin urmare ca să știe pricina, trimise oameni să-l caute pe romîn și să-l aducă înaintea lui. Dacă veni romînul, Vodă îl întrebă de pricina. El, prea plecat și cu multă smerenie, spuse lui Vodă, că se numește Burcel, că în războiul de la Rachova, a ucis mulți turci, iar că atunci, cînd măria sa Vodă a răsplătit pe toți cei voinici, el era la zăcere de o mină ce-î căzuse în război, așa că dacă s'a mîntuit de una, a dat peste alta : rămăsese sărac, lipit pămîntului, pentru că boala lui tot i-a mîncat ; iar acu săracu de el, pentru ca să-și are bucațica de pămînt, neavînd boi, se vede silit să-i împrumute de la avutul și șgir-

citul de frate-său, care nu-î face bine cu dînșii de cît Duminica, în cele-l'alte zile trebuind el să are cu boii.

Dacă auzi una ca asta Vodă, se înduioșă mult de bietul Burcel și luînd boii celui bogat îi dete acestui sărac, pentru ca să fie spre pildă tuturor celor sgîrciți, iar după aceea îi dete lui Burcel și o răzășie mare și frumoasă, pe care era o movilă, ce și azi se cunoaște sub numele de movila lui «Burcel», spunîndu-î că, el, de pe vîrful acelei movile, să pîndească și de va vedea, că se arată dușmanii la hotarele țării, să-î dea lui de veste, c'apoi nimeni nu mai trebuie să aibă vre-o grijă.

Burcel făgăduind credința și iubirea lui Vodă, îi sărută mînele și se cam duse; iar Vodă merse înainte la biserică în veselia întregii mulțimi, care-l prea-mărea.

Pe cînd Vodă Ștefan se afla în Vaslui și se gătea să plece, numai iacă vine veste, că au năvălit Cazacii, care strică și pradă țara fără milă.

Cum auzi Ștefan această tristă veste, ca un șoim de munte se repezi cu o ceată de Romîni și lovindu-î noaptea, fără veste, îi prăpădi și îi bătă ca pe dînși; iar dacă au ajuns Cazacii la Nistru, n'au văzut că-î apă, de groază și fiind foarte întunec au căzut, încîndu-se mai toți. Hatmañul Cazacilor Lobodă, fu prins de oștenii lui Vodă, iar alt polcovnic vestit al Cazacilor, anume *Jura* s'a înecat în Nistru, în locul unde și azi se cheamă Vadul Jurăi.

După ce alungă Ștefan Cazacii, trecu prin Iași, unde ridică biserica Sf. Nicolae — spre mulțămită Domnului că l-a scăpat de Cazaci — și niște mîndre curți domnești; iar de aici se îndreptă spre Suceava, unde-l întîmpină Mîtropolitul, care-î dădu bine-cuvîntarea, ca unui stăpînitor și biruitor. După aceea, despărțindu-se de Doamna Maria din Mangup, luă de nevastă pe doamna Vochița (Maria) fiica lui Radu cel frumos, pe care mult o iubea

53
pentru frumusețea ei; iar pe Doamna Maria soția lui Radu, cu multă cinste a trimes-o în țara Muntenească, la Domnul și bărbatul ei.

Îndată ce serbările nunței se isprăviseră Ștefan Vodă iar se adînci cu gîndul la nevoile țării, căci presimția el că nici izbînda de la Rachova nu va fi ultima și că nici dușmanii nu și-or fi luat rămas bun, pentru totdeauna, de la țările ce le-au rîvnit veșnic. Pentru asta, viteazul Vodă trimise știri peste tot locul de izbînda lui, rugînd și îndemnînd pe toți *craii creștini* să-i vie în ajutor, dacă din întîmplare dușmanul creștinătății nu se va astîmpăra în culcușul său și din nou va începe a-și revărsa urgia asupra Creștinătății.

Și n'ar fi cerut ajutor de la alții nici o dată, dar mai ales în aceste dese răsboaie, el perduse prea mulți din floarea oștirii lui și amar se temea, ca nu cum-va Turcul să-l prindă nepregătît.

Bătălia de la Războieni.

Presimțirile lui Ștefan Vodă se împliniră și numai de-odată ce-î veni veste că Sultanul, amărît din cale afară de cumplita înfrîngere de la Rachova, s'a hotărît numai de cît să strîngă din nou oaste, cîtă frunză și iarbă și să vină el singur în fruntea oștirea, împotriva lui Ștefan, cu gînd de a-l șterge de pe fața pămîntului, iar țara lui s'o prefacă în țară turcească.

Doamne!... și cînd se svoni din nou știre de război în țară, unde se îngroziră Romîni de li se încrîncena carnea pe ei; vezi că prea aproape era luptă de luptă, și oamenii, săracii, nici n'apucară bine a se răsufli și a-și mai vedea de ce brumă mai aveau; așa că de unde înainte, cînd auziau strigăt de război, alergau ca la horă, acu nu știu cum, dar cam stăteau la îndoială.

Dacă văzu Ștefan-cel-Mare așa ceva, i se strînse inima de durere și gîndind că la o întîmplare n'ar avea destul razăm în oștile lui, prinsă a trimite solî la craiul Mateiaș al Ungurilor, la craiul Lehieî, la Papa de la Roma, la Venețieni, poftindu-î cu multă dragoste să-î trimată bani și ajutor de oameni, căci el nu se crede destul de destoinic, numai cu oastea lui, care nu putea fi mai mare

ca la 10.000 de oameni, să le mai țină piept păgînilor. Cu toții i-au răspuns că-l vor ajuta, dar în urmă s'a alés numai cu lauda de la dînșii și cu făgădueli; iar de-o pildă, cum era craiul Mateiaș al Ungurilor, nici n'ar fi vrut de fel ridicarea domnului Moldovean, ci din potrivă căderea lui.

Dar dacă la acești crai pămîntești, mari la cuvînt și mici la faptă, el nu găsise sprijin, îi mai rămăsese lui nădejdea într'un loc, unde știa că tot-deauna găsise ajutor și mîngăere și prin urmare într'acel loc, spre *Dumnezeu*, își îndreptă el sufletul rugîndu-l din adîncul inimei, să nu-l părăsească. Dar și Dumnezeu pune la încercare credința fiilor săi, așa că nu numai cu bine îi încearcă ci și cu de cele rele.

Cu Turcii nu fu glumă. Ei se ținură de cuvînt, căci nu trecu mult și ca din pămînt răsări din nou o oaste și mai numeroasă ca cea dintăi, care porni ca vîrtejul unei groaznice furtuni, gata să sfărîme și potopească tot ce-a întîlni în cale; iar domnul Moldovei, îndată ce simți acestea, strînse oaste, cit îi fu prin putință și plecă să întîmpine pe Turci, la Dunăre.

Și nu veneau în potriva lui Ștefan numai Turcii, dar par'că era un făcut, ca toți vrăjmașii lui Ștefan să-și deie mîna, ca împreună să sfărîme, în sfîrșit, acest viteaz, de groaza căruia gema și se cutremura Stambulul, se temeau Ungurii, tremurau Tatarii. Pe cînd Ștefan se îndrepta spre Dunăre, ca să oprească șivoiul de dușmani, de a pătrunde în țară, numai ce-i vine vestea, că Tătarii au năvălit iarăși pe la Nistru, iar că din Muntenia, Laiot Basarab, care din nou izbutise să pue mîna pe tron, strînse oștire și știind pe Ștefan că se duce în potriva Turcilor, găsise vreme să purceadă și în potriva Viteazului, dar de astă dată nefericitului Domn.

Cînd auziră Moldovenii de năvălirea Tatarilor, cu la-

crimi, se rugară Domnului Ștefan, să-i învoiască a se duce, să-și apere nevestele și copiii. Atunci Ștefan își schimbă drumul; se repezi contra Tatarilor pe cari îi alungă; iar cînd se întoarse, Turcii trecuseră Dunărea, lăsînd în urmă foc și pîrjol, peste toate locurile, pe cînd oamenii fugeau în spre munți, cu părul vilvoi de groază, ca să-și ascundă acolo averile, femeile și copiii. Lui Ștefan îi era inima îndoită, căci ajutor nu-i venea de nicăieri, iar oastea lui era așa de mică, în cît un Român avea a se bate cu douăzeci de Turci, dat tot socotea să-și facă, pînă în sfîrșit, datoria către țara și poporul său. De aceia el, după ce-și întări averile, pe Doamna Voichița și pe mamă-sa în cetatea Neamțului, s'apucă de pustii totul, în drumul Turcilor și apoi își alese ca loc de luptă o strîmtoare în munții din ținutul Neamțului, numită Valea Albă, iar azi poroclită Războieni, după urma înfricoșatului răsboi ce Ștefan avu aci cu Turcii. Acolo puse el de săpară oamenii șanțuri mari și tăind copacii îi răsturnară și turnă deasupra lor țărînă, așezînd printre deschizături tunuri, așa că se întări mai bine ca într'o cetate; iar Turcii, aflîndu-le ascunzătoarea năvăliră ca niște lupi flămînzi și înfricoșătoare fu lupta, ce se desvăluî aci, în toată sălbătăcia ei, căci luptă pe viață și pe moarte, era din amîndouă părțile. Cînd trîmbițele și tobele vestiră începutul luptei, iar Turcii se repeziră asupra întăriturilor Războienilor, de odată Moldovenii slobozînd tunurile, toate rîndurile din frunte, ale Turcilor, căzură la pămînt, fără suflare. Atunci Sultanul Mahomet inhătă steagul din mîna celui ce-l ducea și se repezi ca un fulger, asupra întăriturilor.

Atît le-a trebuit Turcilor. Nebuni de mînie și de frica de a nu fi învinși, se repeziră ca vîntul, ce în turbarea lui de nimic nu mai știe și numai cu puterea mulțimei lor, luară Valea Albă, de și Moldovenii se luptară ca niște lei, pînă la sfîrșit.

După lupta de la Războieni.

Povestea mai spune, că Ștefan cel Mare, dacă se văzu înfrînt la Războieni, umilit și cu durerea în suflet, urcă drumul pînă la cetatea Neamțului și acolo, bătînd la poarta cetății, în miez de noapte, rugă pe Doamna, mama-sa, ca să-l primească înlăuntru, căci Turcii îl caută ca earba de leac, pentru a-l prăpădi și rănilile, ce le-a căpătat în luptă, îl dor pînă la suflet; iar vîntul rece al nopții îl străbate pînă în măduva oaselor.

Doamna mamă rămase uimită! Cum? Ștefan-cel-Mare, Viteazul Vitejilor, acela pe care îl știa hotărît să lupte pînă la cea din urmă picătură de sînge, cînd era vorba de apărarea țării, el să vină și să-î ceară, ei, o biată femeie, adăpost? Ce rușine! Ce durere! gîndi ea,—a cărei inimă vitează, n'avea alt-ceva măi scump pe lume ca: cîntea, vitejia și țara — și-î răspunse: «Cum, tu, acela care te milogେști la poartă, ca un neputincios, ești Ștefan, Viteazul Ștefan, fiul meu? În lături străine cu această nemernică minciună și caută să știi că fiul meu e acum pe cîmpul de luptă, unde culcă la pămînt neamul dușman, care ne turbură și ne primejduеște țara. Dar vorbele din urmă i se opriră pe buze, căci în întunericul nopței plutiau suspinele înăbușite ale celui de afară. Atunci ea urmă îndurerată:

«Însă, dacă pentru durerea mea, Dumnezeu din ceruri, e atît de neîndurat cu mine și te-a umilit și schimbat într'atîta, atunci întoarce-te înapoi la luptă, strîngeți restul oștirea tale și mori alături de dinșii, dacă nu vei fi în stare să biruești, căci de cît să trăești cu rușine, măi bine să mori ca un viteaz, apărînd țara și drepturile ei; iar mormîntul tău îți va fi atunci încununat cu flori». Și zicînd aceste vorbe, Doamna dispăru în cetate, pe cînd Ștefan-cel-

Mare, cú inima sîngerîndă de durere, încălecă pe calul său, care de atîtea ori l'a întors victorios de la lupte și coborî încet, încet, pe potecă la vale, pînă se perdu în desișul codrilor, prin care abia mai pătrundea cîte o rătăcită rază de lumină, cînd luna, tremurînd de groaza norilor, ce se silea în grăbita-i cale s'o întunece, își arăta cîte o clipă față. Dar unde se ducea viteazul greu încercat? Unde se ducea voinicul, pentru întăia oară înfrînt? Se ducea să se piardă în desișul negru al codrului, pentru ca nimeni să nu-i mai afle de nume, sau în liniștea spăimîntătoare a pădurei căuta el liniștire sufletului său sbuciumat? Nu. Ștefan Vodă căta acolo un vechi prietin al tinereței lui; el căuta pe *sihastrul Daniil*, care de mult timp se adăpostea într'o chiliuță din munții Voronețului. Merse ce merse Ștefan, ducîndu-și calul de dirlog, prin cārarea îngustă a codrului, cînd de o dată văzu o lumină desprinzînd genele uriașe ale întunerului. Ajunsesse la chilia sihastrului și de ce se simția mai aproape, de ce nădejdea începea din nou să-i încolțească în suflet. Stăpînitorul unei țări, viteazul între viteji, care a culcat la pămînt sute și mii de dușmani, smerit și cu cuvioșie se apropie de cele sfînte. Bate încetinel la ușa chilie și după ce sihastrul întreabă cine-i turbură liniștea, Ștefan, cu glasul smerit, îi spune că: el, Voevodul Moldovei, fiind înfrînt de Turci, iar de mama sa depărtat, vine să ceară un sfat bătrînului pusnic.

«Fătul meu — zise sihastrul — mai așteaptă o leacă, afară, pînă voiî isprăvi rugăciunea și apoi vei intra». Iar isprăvind pusnicul rugăciunea și chemînd înăuntru pe Ștefan, acesta îi spune tot amarul lui, ba mai adăogă și planul de a închina țara Turcilor, rugînd pe sihastrul să-l sfătuiască cum să facă și cum să dreagă.

Sihastrul se minună și el de slăbiciunea lui Ștefan și-i spune că nu a crezut, Doamne ferește, că un viteaz ase-

menea lui, poate să nutrească vre-o dată gîndul, de a-și închina țara altei împărății sau țării și mai daose, că dacă el se simte nevrednic de a mai lupta înainte, să lase altuia locul, fiind că un domn are dreptul, pentru neatîrnare, să schimbe în mormînturi și popor și țară, dar nu are dreptul de a-și umili, de a-și robi. «Du-te — îi mai zice sihastrul — de strînge din nou oaste și te luptă din nou cu încredere în Dumnezeu și în tine și vei vedea că ai să izbutești. Iar după ce vei fi cîștigat izbînda să ridici aici o mîndră mînăstire, pentru pomenirêa Celui prea înalt.

Ștefan, la auzul celor rostite de mamă-sa și de Sihastru, simți în sufletul său din nou reînviind mîndria și dorul de vitejie și luîndu-și rămas bun de la sihastru, făgădui să-l asculte întru toate și o porni înainte și merse și merse, pînă ce ajunse în munții Vrancei, la locul ce azi se cheamă «*săpte munți*». Ceî bătrîni mai spun că dacă ajunse Ștefan aici, se uită în dreapta, se uită în stînga, doar de-a zări vre-o casă a lui Dumnezeu, unde să poată îmbraca ceva și să se odihnească și el și calul, care era numai sudorî.

Și tot uitîndu-se așa, numai iată că zărește, pe virful dealului «Dumbrava», o căsuță în pragul căreia stătea și torcea o bătrînă cu fața bărbătească, dar cu privirea bine-voitoare. Atunci se îndreptă domnul într'acolo și dacă ajunse în fața bordeiului întrebă pe babă dacă-i bucuroasă de oaspeți.

«Cum de nu — răspunse baba — că doar oamenii de asta își fac case pentru a se adăposti în ele și la vreme de nevoie și altora să le poată da adăpost».

Apoi, aruncînd baba cît colo furca, unde prinsă a sluji pe Vodă și a-î da mîncare și băutură, poftindu-l mai pe urmă la odihnă și zicîndu-î să n'aibă de cal nici o grijă, că-l va căta ea cum se cuvine. Dar se zice că Ștefan

tot ofta într'una și se frământa de colo, colo; iar baba mirată îl întrebă de pricină. Din una din alta, Ștefan spuse babei pătărania: cum Turcii l'au învins, cum i-a pierit mîndra lui oștire și cum nu se dumerește acu, de unde să mai adune noi oștiri.

Atunci bătrîna închinîndu-se înaintea lui, îi zise să nu se scîrbească și să n'aibă teamă, că va învinge dușmanii.

«Iată — adăogă bătrîna — eu am șapte feciori, voinici ca niște smei. Cine nu cunoaște pe feciorii babei Tudora! Ia-î, Măria Ta, sub steag și ei îți vor fi de mare ajutor».

Ștefan cel mare mulțami babei, fîgăduindu-i, pentru bărbăția și inima-i bună, mare cinste, dacă va izbîndi. Apoi, mai liniștindu-se, se culcă să se odihnească; iar a doua zi porni cu cei șapte feciori ai babei Tudora Vrîncioaia și adună din noș oaste. După ce se văzu cu un pîlc de ostași, i se păru că are cine știe ce mulțime nenumărată de oști și porni pe urma Turcilor. Pe aceștia, cu, toată izbînda lor, iar îi bătu și munci amarul. Unde dete o ciură în oastea lor, de picau cu miile; iar nutreț n'aveau de loc, din pricină că așa vru Dumnezeu, ca să se înce corabia, ce venea pe mare, plină de merinde și în țară nu găsiră, căci Moldovenii pustiiseră anume tot în calea Turcilor. Așa în stărea în care se aflău numai bine îi nimeri Ștefan, care-i luă pe fugă, tăindu-i și luîndu-le prăzile. Se zice că acești șapte frați în tot locul erau lîngă Ștefan și s'au luptat cu multă voinicie. După ce s'a mîntuit lupta, Ștefan Vodă a chemat la dînsul pe cei șapte feciori ai Vrîncioaei și, după ce-i lăudă înaintea întregii curți, zicîndu-le: «ferice de mama care v'a făcut și v'a crescut», le dete în stăpînirea lor cei șapte munți ai Vrancei, cu vale cu tot, ca să-i stăpînească ei și tot neamul lor în veac de veac.

Iată ce au înțeles Turcii din izbînda lor.

Îndată-ce se curăți țara de liftele turcești, Ștefan se duse în munții Voronețului și acolo puse de se ridică mănăstirea Voronețului cu hramul sfintului Gheorghe: iar pe locul, unde a înmormîntat pe cei căzuți la Valea Albă, ridică o mîndră biserică, pentru pomenirea acelei mulțimi de viteji Moldoveni, cari aū căzut pe cîmpul de luptă apărîndu-și țara.

Tot în acest an se săvîrșiră din viață doi feciori de-aî lui Ștefan, dimpreună cu Doamna Maria, din Mangup, cea lepădată de Ștefan cel Mare.

Îi lungă povestea lui Ștefan Vodă, însă cum poate fi alt-fel, cînd atîtea fapte vitejești a săvîrșit, în cît despre toate și despre cele mai mici nici nu ai chip să amintești. Marele Voevod însuși a mărturisit unui doctor de la Veneția, pe care l'a chemat să-l caute, aproape de sfîrșitul vieței sale, că în lungul domniei lui purtase 36 de lupte. Și el toate cîte le-a făcut peste firea omenească a trecut; iar alți viteji ar putea să trăiască sute de vieți și tot să nu ajungă a făptui atîtea minunate isbînzî, cu atîta pricepere săvîrșite. El dacă biruia azi, nu se prea bucura, ori ca alții să se îndemne la hodină, ci îndată cîta în viitor și chitea și socotea, cam pe unde și în ce fel dușmanul, care greu se lăsă biruît, îi va mai cerceta.

Și chiar așa se întîmplă. Nu trecu mult și iată că năvălește în țară unul Hroiote, care venind cu oaste multă în Moldova, socoti, pe semne, că, dacă Turcii aū luat cele două cetăți, de-acu nu-î mult, pînă or lua și țara Moldovei; dar s'aū păcălit amar, căci Ștefan le-a eșit înainte, i-a bătut măr, pe toți, iar pe tilharul de Hroiote l'a prins și-a pus de i-a retezat scăfirlia, ca să-l sature de tilhării și de jafuri.

Se zice că Ștefan cel mare și viteaz prin o grea cumpănă a trecut în această luptă. Era în focul luptei și

Ștefan doborînd și ucigînd nu mai vedea alta înaintea ochilor de cît dușmanii cînoși, care sfișîiau țara. De odată, ia așa cît ai clipi din ochi, un foc trînti la pămînt calul domnului; iar Ștefan lunecînd căzu jos, ast-fel că hurdia dușmană, care înainta ca o apă, ce se revarsă ... jelioasă în prăpastie, era cît pe ce să-l storcoșască cu picioarele cailor. Din norocire era lîngă dînsul un *aprod* care se numea *purice*. Acesta descălecă în grabă și pofti pe Vodă să încalece. Cum Vodă era mic de stat, așa că nu putea în grabă, să se azvîrlă pe cal, *Aprodul Purice* îi spuse: «Doamne, iată eu mă plec la pămînt și îngenunchind, mă prefac într'o *moviliță*, ca să-ți fiu ție de ajutor la încălecare». Iar Vodă, încălecînd, îi mulțumi din tot sufletul făgăduindu-i; că, de se vor întoarce să-nătoși înapoi, îi va schimba numele din *Purice*, în *Movilă*, dîndu-i și o boierie mai mare. Lupta mîntuindu-se cu biruință de partea Moldovenilor și atît Vodă cît și *Aprodul Purice* întorcîndu-se sănătoși, giuruința fu împlinită, iar *Aprodul Purice* ajunsese *marele armaș Movilă* din care se trage întreg neamul *Movileștilor* și chiar acei cari mai tîrziu au fost Domni.

Iată mîntuite luptele cele mari ale lui Ștefan cu Turcii, lupte care l'au făcut vestit la toate curțile crăești, iar dușmanilor l'au făcut de temut, așa că ei nu mai cutezau să calce țara așa cu una cu două. Dar viața războinică a marelui Voevod încă nu e sfîrșită, căci în anii cei de pe urmă a sînteii lui domnii, se încep luptele cu Leșii, lupte ce au umilit trufia celui mai mîndru și mai semet dintre neamurile vecine.

Luptele cu Polonii.

Dacă văzu Domnul Ștefan și aceste din urmă lupte sfârșite apoi gîndi să se mai odihnească și să facă prieteșug mai temeinic cu craii de prin prejur, ca doar s'ar mai potoli vărsările de sînge. De Turci nu prea avea grijă, căci atîta mulțime turcească s'a fost prăpădit în țările romînești în cît simția el că, pe o bucată de vreme, le-o fi perit gustul de a se mai arăta la hotarele țarei.

Din partea Ungurilor, iar se liniștise. Acu mai rămăsese să prenoiască legăturile de prieteșug cu noul crai al Leșilor (Polonilor), Albert — frate cu craiul Vladislav al Ungurilor — căci cel-l'alt se săvîrșise din viață. Și avînd Ștefan Vodă un logofăt anume *Ioan Tăutul*, care multă carte știa și era prea priceput în ale cuvîntului, îl trimise cu solie la Albert, craiul Leșesc; iar acest Tăut, logofăt, într'atîta plăcu craiului, în cît îl dăruî cu următoarele sate de la margină; Cîmpul-Lung-Rusesc, Putila, Răstoacele, Vișnița, Ispasul, Mîliea, Vilavcea, Carapciul, Zamostia, Văscăuți și Voloca, punînd hotar apa Ciremușului.

Ștefan cel Mare se bucură de această dărnicie și de legăturile cu craiul Leșesc, pe care el le credea temeinice, dar amar îl duru sufletul, cînd prinse de veste, mai la urmă, că acest craiū ușuratec, toate cîte le făcea nu erau din pornirea dreaptă a inimei, ci numai din viclesug, pentru ca să poată orbi pre viteaz și apoi prin înșălăciune să-l răpună.

Și ascultați acuma, cum urmă vicleanul Leah cu înșălăciunea, trecută de la gînd la fapte.

Ce-a fi socotit el în mintea lui, ce păcat amar l'a fi păscut din urmă, că numa ce-î dete în minte, să se facă el vestit în lumea întreagă, bătînd pe Ștefan Vodă, care băgasă groază de moarte în păgînatate.

Da vezi că el, cele ce izvodea mintea lui, se temea să mai arate și altora, căci și de gîndul lui se sfia, dar încă de Ștefan, așa că pe deoparte îl lua cu momelile pe Vodă, iar pe de altă parte ridică în picioare toată floarea boerimei leșești și altă oștire încă și-o porni spre Moldova. Și, Maică Precurată, ce mai de-a semne îi arătă Dumnezeu, că doar îl va îndupleca, să lase la o parte acest vătămător gînd, de a purcede împotriva creștinilor! Așa un popă, cum slujea la leturghie, numai ce scapă Sf. comunicătură jos; iar cînd a fost să iasă din tîrg, un nebun strigă după dinșii: «mergeți, mergeți, că moartea voastră o căutați și să știți că nu vă veți întoarce înapoi». Dar Craiul ca mai ba să cate la aieste. El n'a ascultat nici de sfaturile celor mai înțelepți, nici n'a căutat la semnele, ce Dumnezeu i le trimetea, ci a pornit cu gîndul dușmănos spre Moldova; iar ca să adoarmă grija lui Ștefan Vodă, îi trimete o solie care să-i aducă veste, că el, craiul Lehieș, vine în sfîrșit cu oaste multă și multă și aleasă boerime leșească, să-i ajute întru căpătarea din nou a Chilieș și a celorlalte ținuturi cotrocite de Turci ori de Tătari. La început se minună mult Domnul Ștefan,

de mărinimia craiului leșesc și, cum nu-i părea lui Vodă, asta, tocmai lucru curat, trimise iscoade pricepute și aceste îi aduseră știre de vicleşugul Leșilor.

«Așa vi-i povestea, fărtaților — se gândi viteazul domn — apoi las că voi arăta eu, cum știe românul să plătească și cele bune și cele răle. Apoi Turcii că-s păgîni nelegiuți și încă au avut pricină de s'au sculat în potriua mea, căci nici eu n'am vrut să mă plec și nici țara mea n'am vrut s'o îngenunchez lor, ba încă le-am hrăpit tîrguri ce erau în a lor stăpînire și ce sminteală și ce prăpăd n'au avut de pe urma mea! Dar voi ce pricină ați avut? Că v'am poftit cu prieteșug și cu credință din partea mea?»

Las' nelegiuților, las' viclenilor și zăvzăcilor, îi vedea voi tartarul în viață, dacă n'ați avut răbdare a-l aștepta să-l vedeți după moarte. De pe oara asta eu nu vă voi mai erta, căci cu prea multe amărăciuni de la voi m'am hrănit».

Și pregătind Ștefan oastea într'ascuns, cum auzi că Leșii s'au apropiat de hotarele țării a și trimis în solie pe logofătul Tăutu și pe Isae vistierul, care pe de o parte să mulțumească Leșilor de osteneala ce-și dau, pentru a scoate niște pămînturi creștine din ghiarele păgîne, însă, din pricină că, multe lupte avînd, Moldovenilor, acu, nu le-ar mai fi pe plac stricarea din nou a țării, prin trecerea oștilor, Ștefan Vodă, cu multă rugăminte, cere, craiului leșesc, să nu treacă la Turci prin Moldova ci prin jurul Nistrului prin Podolia și Rusia Roșă.

Craiul Albert a primit bine solia a mai adăugat din nou că el vine în ajutorul creștinilor, dar rugăminta din urmă a lui Ștefan s'a făcut că n'o pricepe și a intrat în Moldova. Atunci Vodă, ca să n'aibă păcat pe suflet, că-i bate pe sfînta dreptate, le mai trimete iarăși solie din

noă cu rugămintele să nu strice țara, căci altmintrelea ei vor fi siliți s'o apere.

Craiul Leșesc, prefăcându-se prea supărat de această amenințare, pune în fiare solia și urmează înainte cu prădăciunile și pustiirea țării. Dacă văzu Ștefan cel Mare o așa neobrăzare și toată viclenia craiului dată pe față, se puse iar în fruntea oștirei lui, și porni ca un vifor asupra Leșilor. Aceștia umblău prin țară după prădăciuni cu o lăcomie de fiare, din pricină că ei mîntuiseră toată hrana ce-o aveau cu dînșii; iar auzind apoi că cetatea Sucevei e plină de averi și de cele trebuincioase hranei, au încunjurat-o și au bătut-o trei săptămîni fără nici-o ispravă.

Și într'atît se ticăloșise oastea leșească, în cît îți era mai mare milă să'i vezi flămînzi și prăpădiți cum se ridicău cu vorbe rele împotriva craiului, certîndu-l că de ce i-a adus pe dînșii, floarea boerimei, ca să-și prăpădească viețile prin locurile străine fără să înțeleagă de ce. Iar aceste vorbe rele și toate supărările, ce veniau asupra craiului Albert, îi aduseră grea boală și singur el nu știa cum să iasă acum din această paçoste în care intrase. Nu-i mai rămăsese alta de făcut de cît să ceară într'ajutor pe frate-său, craiul Unguresc; iar acesta, muștrîndu-l pentru faptele lui nebune și nesocotite, a venit de l'a împăcat cu Vodă, care a primit împăcaciunea, numai cu încredințarea că Leșii se vor întoarce în țara lor tot pe unde au venit, ca să nu mai pustieze și alte locuri.

Ce să facă leșii? Au primit că n'aveau încotro; dar cînd fu vorba de întors, ei apucară pe altă cale, prin *Codrul Cozminului*, căci de s'ar fi întors pe unde au venit, ar fi trebuit să moară de flămîngiune — tot drumul pe unde au trecut fiind pustiit de dînșii.

Auzind Ștefan de una ca asta, socoti că acu le-o venit vremea și lor să-și ieie pentru necredința și viclesugul

lor pedeapsa cuvenită și trimitînd o parte din ostași pe un drum mai apropiat de Codrul Cozminului, le porunci să taie copacii din codru, așa ca să rămîie numai înțîi-nați; iar cînd vor ajunge Leșii în codru să-î lese în pace, să se înfunde bine și apoi odată să iasă ostașii de prin ascunzători și să prăvale pădurea peste ei.

Leșii, neștiutori de păcatul ce-î așteaptă, mergeau posomorîți, cu inima îndoită și cu jalea în suflet de înfrîngerea pătimită, avînd eu toți un singur dor: acela de-a ajunge mai iute în țara lor. Dar, vai! ce minie se prăgătea fără știrea lor. Abia intrară în codru și mai răsuflară în răcoarea umbroasă a copacilor, ștergîndu-și broboanele de sudoare, cînd de odată șuere prelungi se auziră, întovărășite de un vuet înfricoșitor, ca și cum toate tunetele cerului ar fi căzut peste dînșii și, mai înainte ca ei să fi avut vreme să-și dee samă, unde sunt și ce-î cu dînșii, mai înainte ca ei să fi avut vreme să privească în sus, pădurea întregă să prăvăli peste dînșii, iar ei, cu un vaet lung și dureros, de se îngroziră văile, căzură fărâmați la pămînt, spălînd buștenii, cu sîngele lor de neam, pe cînd alții, cari scăpînd ca prin urechile acului, fugeau îngroziți pe culmea dealului, la vale, cădea pe iarba verde, ca niște spice, săgetați din frunzișul codrilor, de ostașii lui Vodă.

Craiul Albert, cu o samă de oaste și boerime, care încă n'apucasă a intra în codru, văzînd această bătae a lui Dumnezeu o luă la fugă, pe cînd Ștefan Vodă din urmă îi snopi în bătae.

Mai spun bătrîinii, cum că Ștefan pre toți leșii, cei prinși cu viață, i-ar fi înjugat la plug și i-a pus de-aș arat, sămînînd în locurile acele, ghindă, care, dacă a crescut, s'a făcut pădure mare și frumoasă, iar oamenii au numit-o Dumbrava Roșie, căci în loc de apă, cu sînge leșesc a fost stropită.

Cu toate că Ștefan cel Mare ieșise într'atîtea lupte biruitor, tot în sine nu era pe deplin mulțumit. Nu putea el erta Leșilor necredința și tragerea asta pe șfară. Și mai era în sufletul lui o rană veche, care acu iar se deschisese. Mai de-mult, atunci cînd Turcii amenințau să-i ieie înapoi Chilia și Cetatea Albă, el, iubind prea mult aceste cetăți, nu știa ce să mai iscodească numai să le poată apăra. Oștirea lui era slăbită de atîtea lupte, bani n'avea în deajuns, toată nădejdea îi era la craii creștini din apus. Cum nu stătea rău cu Cazimir, craiul Leșilor, cel care nu mult după asta s'a săvîrșit din viață, se rugase de dînsul să-l ajute. Acesta îi ceru însă în schimb închinare, făcută în toată regula, în fața craiului și a boerimei lui. Ce să facă voinicul de Ștefan, care se vedea acum la aman? Văzînd că n'are încotro se hotărăște să măgulească această mîndrie a leahului și-i trimite răspuns, că va veni la scaunul domniei lui, ca să facă închinarea. Craiul ședea pe tron, încungiurat de boerimea lui și tocmai în clipa în care Ștefan cel mare pusăse, înaintea craiului, un genunchi în pămînt, ca să-i facă închinăciunea, numai deodată cortul se dete într'o parte și marele viteaz să văzu în această stare de umilință, înaintea întregii oștiri leșești. Inghiți de această-dată nodul puiul de viteaz și amar mai fu, dar gîndi el că trebuia să facă și jertfa asta, dacă-i vorba să-și scape pămîntul din ghiara lacomului păgîn.

Ați văzut mai apoi, ce de ris ajutor i-a trimis în urmă craiul leșesc? Trei mii de oameni, atîta și nimic mai mult, pentru marea jertfă, care a făcut-o cel mai viteaz dintre domnii Moldovei.

Și acu, urmașul lui, după ce închee legătură de prietenie cu dînsul, vine cu prefăcătoria și viclenie să-i dea alt pahar de venin ca să beie? Nu. Ceia ce a îndurat

Leșii în codru Cosminului era prea puțin. Ștefan se hotărî să-i bată chiar în țara lor și gătindu-și mulțime de oști, porni în Țara Leșească, ori Polonia, cum i s'ar mai zice astăzi. Acolo, dacă ajunsese, prădă, pustii și arse cele mai frumoase orașe, încercându-se de prăzi și prinzind și vre-o cîte-va zeci de mii leși, pe cari-i robi și îi duse de-î așeză în Moldova. După asta câtă să pătrundă mai departe, înlăuntrul Poloniei și văzîndu-se Craiul Albert, așa amenințat, îl pofti să facă pace și să-și astimpere mînia.

Pacea, care să încheie de astă dată, mulțumi întru tot pe Ștefan Vodă, căci acolo, alb pe negru, Vodă era socotit de prietenul și tovarășul craiului, îndatorîndu-se a se ajuta unii pe alții la nevoie, așa, că rușinea închinărei lui Vodă era spălată.

Însă nici de astă dată prieteșugul n'a ținut mult, căci așa schimbătoare și nehotărîtă era firea Leșilor. Așa, odată, ei iar se încumetară să vie cu război în Moldova și ajunseră pînă la Botoșani, dar eșîndu-le Ștefan înainte îi bate și-i alungă înapoi de unde au venit.

S'a mai încercat din nou acest mare domn' să unească pe toți craii creștini într'un mănunchiu, pentru ca, uniți cu toții la o laltă, să sfarme pe de-a'ntregul puterea Turcilor, dar n'a fost chip, că așa întru una s'au tot dașmănit craii creștini; iar toate soliile și scrisorile ce le-a trimis el: la craiul leșesc, la cel unguresc, la ducele Litvaniei, ba chiar și la stăpînitorul Moscovei, cu care era încuscrit—de oare-ce Ioan fiul acestuia, ținea în căsătorie pe *Elena*, fiica lui Ștefan Vodă—au rămas zădarnice.

Craiul leșesc mai trăi, ce trăi și, apoi amărit de multe supărări, se săvîrși din viață. Noul crai, Alexandru, ajunsese și el dușman lui Vodă Ștefan și acesta se hătări să nu-l lase nici pe dînsul neștiutor de cum românul o-

bicinuește să cinstească vrăjmășia. Pentru asta, de și aproape de sfârșitul zilelor lui, strînse oaste, se îndreptă spre o parte a Țării Leșești, numită *Pocuția* și care a fost odată în stăpînirea voevozilor Moldoveni și cucerind-o o alipi de Moldova.

Dar falnicul stejar începea să-și plece ramurile în jos, sub povoaara ninsoarei anilor. Sfirșitul, acest nemilos isprăvitor a tuturor, se abătuse și pe la dînsul, arătîndu-i semne, că viața-i, măi luminoasă ca un soare, e aproape să se stîngă. Și văzîndu-se marele Vodă slăbit de puteri, lasă din stăpînirea lui *Pocuția* și se întoarce la tronul său din Suceava, unde cătă a se găti de *drumul cel de veci*.

Moartea lui Ștefan cel Mare.

Ziuă cea mîndră și luminoasă a Moldovei e aproape sfîrșită, căci soarele ei se îndreaptă încet către apusul vieții.

Razele lui fierbinți se răcesc, lucirea lui a prins să se întunece și mai aruncînd cîteva mănunchiuri de raze lucitoare, lumina'i în curînd se va stînge și va intra în întunericul vecinicieii.

Doamne! Doamne! de ce sînt toate trecătoare și mearse să se prăpădească, întocmai ca roua dimineții, ca aburul săreii, ca negura toamnei, ca norii ce-i împrăștie și-i nimicește vîntul? Craii mari, de necuprins cu mintea s'aũ prăpădit și s'aũ nimicit și viețile atîtor viteji s'aũ stîns în flacăra unei candelă în bătaia vîntului. Trăesc, vitejesc o viață de om, se fac îngrozii de lumea întregă și de-odată — cînd nici prinzi de veste — încep a slăbi, ceasul cel din urmă s'apropie moartea suflă în flacăra sufletului..... s'a sfîrșit.

Și cînd scoți și-ți dai seamă că omul ca și toate mărețiile ce ne înconjoară, acu pot fi, acu pot pieri într'o clipală, nu te poți opri de a nu ofta și a nu striga: **Ce puternice și ce slabe sînt toate!**

Dar cele ce nu mor nici odată, cele ce nici vremea și

nicî o putere nu le poate sfărîma, sînt faptele mărețe ale oamenilor și mintea care le trece de la veac la veac spre pomenire.

Cel mai voinic între voinici, Coroana Vitejilor, acel care a înfruntat cu atîta bărbăție, primejdiile cele mai mari, prin care poate trece o țară, Ștefan-cel-Mare și cel Sfînt, cum, pentru faptele lui mărețe și pentru evlavia lui, oamenii l'au numit, s'a coborît de pe tronul său aurit într'un pat de abanos, unde stă țintuit de boală, cu fața galbenă, ca ceara, împrejmuîtă de barba-i argintie lucitoare, cu părul alb ca zăpada răsfrat pe umerii slabiți, cu ochii vii și lucitori, căci într'înșii se îngămădisese acu scînteia vieții lui, cu mînele și picioarele slăbite de podagra și de durerea vechei rănii de la picior, care a căpătat'o în lupta de la Chilia.

Cel mai viteaz între viteji, după 47 ani, 2 luni și 3 săptămâni de domnie glorioasă, zace pe patul morții, așteptîndu-și sfîrșitul, care mai poate întîrzia o zi, un ceas, o clipă.

Și acest viteaz, care plin de tinerețe și puterea vieții și-a nesocotit viața, cînd era vorba s'o jertfească pentru țară, atunci cînd a văzut că moartea încet, încet s'apropie și-i întinde să beie cel din urmă pahar, a simțit că inima i se stînge de durere. Ce doctori mari n'a adus de prin țări străine, dar degeaba, boala era prea veche și înrădăcinată. Așa-i cînd omul nu e din pripă o me-teah-nă, cît de mică fie ea, căci de se învechește, nicî un doctor și nicî un leac n'o mai poate tămădui.

Dar marele și sfîntul Voevod, avînd multă credință în Dumnezeu și în viața viitoare, curînd își întări sufletul, așteptînd cu răbdare dezlegarea sufletului de trup, mai ales știînd că pe ceia lume îl va aștepta viața de veci, iar pe pămînt, faptele lui îl vor face să trăiască, atît cît va trăi poporul său.

Cu toate că acest sfint și iubit Voevod era în prada suferințelor celor de pe urmă, de și trupul său era pe jumătate mort, mintea și-o frământa tot numai și numai spre binele țarei.

Hotărise de mai înainte, ca la tron să-i urmeze fiul său legiuit, Bogdan, iar pentru că în lunga lui domnie văzuse ce le poate pielea crailor creștini, cari toți, cu dușmănie și vicleșug au umblat cu dînsul, apoi știind ce greu este a se lupta cu păgîniî de Turci, cari, dacă te închinaî lor și le plăteaî pescheș, iți erau credincioși și te apărau cu bună credință, lăsă cu limbă de moarte ficioru-său, îndatorirea de a se închina Turcilor și a lega prieteșug cu dînșii.

Și ne-a rămas cuvînt că Ștefan înainte de a-și da sufletul mai avu încă odată prilejul să se arate cît era de hotărît, atunci cînd era vorba de binele țarei. El mai avea afară de Bogdan, care-i era fecior legiuit, încă unul, numit Petru Rareș, pe care-l făcuse cu o mîndră pescăriță, numită Răreșa. Acesta moștenise pe tatăl său în vitejie și mindreța chipului. Acu, chiar înainte de a-și da sufletul, domnul Ștefan, numai ce, vre-o cîți-va boeri, care iubeau pe Rareș, se burzuluiară și arătară către Vodă, că nu vrea de domn pe Bogdan, ci pe Petru Rareș.

Unii din cărturarii de azi, cari se îndeletnicesc cu scrieri despre istoria poporului nostru, cercetînd hrisoavele și alte cărți și hîrtii de pe acele vremuri, să silească ne arăte, că acea parte de boeri răsvrătiți erau pentru Ștefan Lăcustă, un nepot de-al marelui Voevod, și nu pentru Rareș.

Domnul Ștefan, văzînd că în inimile boerilor iar vrea să încolțească buruiiana neagră a hărțuelei pentru domnie, se întristă foarte și măcar că viață într'însul sta, cînd de cînd să sboare, porunci să-l scoată cu patul afară și acolo, înaintea oștireî, porunci de se tăiară capetele tu-

turor boerilor, care nesocotise dorința lui, spusă aproape cu limbă de moarte.

Printr'aceasta voi să arăte, marele Ștefan, că el nu socotește de păcat vărsarea de sînge, atunci cînd îi făcută ca să apere țara de vrajbă și alte vărsări mai mari de sînge, care pot aduce îngenunchierea și sfirșirea țarei și a poporului.

După aceia, Ștefan cel Mare și Sfînt fu dus înapoi în casă, unde bătrînul Mitropolit Gheorghie de la Putna, îi dădu sfînta împărtașanie, pe cînd Doamna Vochița și fiul ei Bogdan suspinau adînc, îngenunchiați la picioarele patului.

Toți stau cu sfințenie în picioare: Mitropolitul slab gârbovit de ani și cu mînele tremurătoare; vlădică, egumeni și diaconi, îmbrăcați în haine de slujbă, floarea boerimei romînești și copii de casă, cari cu ochii în lacrimi privesc cu smerenie, pe cel mare și puternic care se stinge încetul cu încetul, ca amurgul unei zile mîndre și luminoase. De odată un fior trecu prin toată sala. Domnul ridică ochii spre cer, un oftat adînc să stînsă pe buzele lui vinete și odată cu amurgul zilei de Marți, 2 Iulie 1504, s'a stîns viața acestui mare viteaz, remînînd ca el să trăiască în veci de veci în sufletele noastre. Bogdan și toată boerimea priusă a plînge și a săruta cu sfințenie mîna mortului, iar doamna așa amar bocea, că și pietrele se înduioșau la auzul plînsetului ei dureros și din această cumplită amărăciune să săvîrși din viață în curînd și dînsa.

După aceia Bogdan Vodă, fiind ales de urmaș, trimise solii pe la toate crăiile cu această dureroasă știre, ba chiar vesti și pe *Papa de la Roma*, care puse de se făcură rugăciuni în bisericile lor, pentru sufletul marelui voevod; iar, după aceia, împodobindu-l pe Ștefan cu un pieptar lung, apoi cu o haină de fir de aur și pe

de-asupra punîndu-i mantaua de tron, îl așază pe șase chingi late de fer și îl înmormîntă într'un mormînt — săpat frumos în marmură sură — în sunetul plîngător al clopotelor, în jalea și plînsetele mulțimei, în rugăciunile cucernice ale tuturor sfinților părinți, cari aū slujit și în bocetele nemîngiate ale Doamnei Vochița.

Și așa s'a sfîrșit viața celui mai viteaz, mai drept, mai înțelept și mai iubit dintre voevozii țării Moldovenești, viața lui Ștefan cel Mare și Șfint.

CODRUL ȘI ROMÎNUL.

C o d r u l

Foaie verde de stejar,
Unde-î *Vodă Ștefan*, iar,
Arcele să le gătească
Și la luptă să pornească,
Lumea întreagă să uimească
Și să-și scoată al său popor
Din robia *Turcilor* ;
Să unească pe cei *frați*,
Mult iubiți și depărtați
Căci de-atit amar de vreme,
Romînimea greu mai geme,
De ajuns-aū, păn' la mine,
Dureroasele'i suspine,
Ce le duce vîntu'n sbor
Pînă'n vîrful munților.

*Munții se cutremură
Și de frică tremură :
Codri vechi, la poale,*

*Apele din vale.
Frunzele-mi se scutur,
Capul cînd mi-l flutur.*

R o m î n u l

Codrule, nu plînge
Inima nu-ți frînge.
Ștefan-cel-vestit,
Care-a biruit:
Ungurii făloși,
Leșii boeroși,
Turcii nemiloși,
Tătari și Secui,
Dușmani neamului,
Ca sôarele-apus,
De veacuri s'a dus
 Și la *Putna* 'ntr'un mormînt
 Doarme *Ștefan bun și sfînt*;
Doarme-așa de liniștit,
Căci el, *visu-î mult iubit,*
Il prevede împlinit.

Codrule, nu plînge:
Ui-te că-și încinge,
Spada, alt *Ștefan,*
Mindru *Căpitan*
Carol bun și mare.
Țara 'ntreagă sare.
Lupta crunt se 'ncinge,
Oastea noastră 'nvinge;
Luptă vitejește,
Dușmanul sporește,
Luptă mai aprins,

Dușmanul e stins.
Iată desrobită
Țara mult iubită;
Iată-l împlinit
Visul mult dorit.

Mai rămas'a înc'un dor,
Dorul sfînt al fraților,
De a fi cu toții uniți
Și așa nedespărțiți
Să formeze un neam mare,
Ale căruia hotare,
Să ajungă, peste ani,
Tisa, Nistru și Balcani.

VERIFICAT
2017

VERIFICAT
2007

BIBLIOTECA
CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI